

UNIVERZITA JÁNA ÁMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ ŠTÚDIUM

2011 - 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Michaela Barošová

Dopad výchovnej funkcie rodiny

Praha 2013

Vedúca diplomovej práce: PhDr. Anna Nagyová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Michaela Barošová

Impact of the educational function of the family

Prague 2013

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Anna Nagyová

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovávaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezentačným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa.....

Michaela Barošová

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať PhDr. Anne Nagyovej za odborné vedenie, za pomoc a rady pri spracovaní tejto práce.

Anotácia

Táto diplomová práca sa zaoberá problematikou výchovy v rodine, rozoberá typológiu rodiny, funkcie rodiny, zásady úspešnej výchovy v rodine, rodinnú atmosféru vplývajúcu na vývin jedinca, výchovné pôsobenie rodičov. Zdôrazňuje dôležitosť rodičovskej autority, výchovy detí k manželstvu a rodičovstvu, mieru vplyvu genetiky vo výchove. Pomocou exploračnej dotazníkovej metódy sa snaží zistiť mieru uplatňovania a dopady výchovnej funkcie rodiny.

Kľúčové pojmy:

Dieťa, matka, otec, rodičia, rodičovská autorita, rodičovský vzor, rodina, socializácia, výchova, výchovné pôsobenie, vývin, vzťahy.

Annotation

This diploma thesis deals with the issue of education in the family, discusses the typology of family, family function, principles of successful education in a family, friendly atmosphere impacting on the development of individual, educational activities parents. It emphasizes the importance of parental authority, child-rearing to marriage and parenthood, the degree of influence of genetics in education. Using an exploratory questionnaire method the thesis tries to measure the level of implementation and impact of educational functions of the family.

Key words:

Child, development, education, educational activities, family, father, mother, parents, parental authority, parental pattern, relations, socialization.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČASŤ	
1 RODINA.....	10
1.1 Typológia rodiny – druhy rodín.....	12
2 FUNKCIE RODINY.....	15
2.1 Biologicko-reprodukčná funkcia.....	15
2.2 Ekonomická funkcia.....	16
2.3 Výhovná funkcia.....	16
2.4 Emocionálna a psychohygienická funkcia.....	18
2.5 Ochranná funkcia.....	19
2.6 Socializačná funkcia.....	20
2.7 Rekreačná funkcia.....	21
3 VÝCHOVA V RODINE.....	23
3.1 Atmosféra v rodine.....	25
3.2 Zanedbávanie starostlivosti o dieťa.....	27
3.3 Záväzné pravidlá v rodine.....	28
3.4 Správne usmernenie dieťaťa.....	29
2.1 Úspešná výchova v rodine.....	31
4 RODINA AKO VÝCHOVNÝ ČINITEĽ.....	35
4.1 Výchovné prístupy rodičov.....	36
4.2 Rola matky.....	38
4.3 Rola otca.....	39
4.4 Súrodenci.....	39
5 VÝCHOVNÉ PÔSOBENIE RODIČOV – RODIČOVSKÁ	
AUTORITA.....	41
5.1 Výchova k manželstvu a rodičovstvu.....	43
5.2 Výchova vs. dedičnosť.....	45
5.3 Dysfunkčné rodiny.....	46

PRAKTICKÁ ČASŤ

6 PRIESKUM.....	48
6.1 Cieľ prieskumu.....	48
6.2 Úlohy prieskumu.....	48
6.3 Hypotézy prieskumu.....	48
6.4 Metodika prieskumu.....	48
6.5 Organizácia prieskumu.....	49
6.6 Charakteristika prieskumnej vzorky.....	50
6.7 Analýza a interpretácia výsledkov prieskumu.....	50
6.8 Zhrnutie výsledkov prieskumu.....	71
ZÁVER.....	73
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV.....	74
ZOZNAM TABULIEK.....	76
ZOZNAM PRÍLOH.....	78

ÚVOD

Každá rodina je silným výchovným činiteľom. Ako zdroj nového ľudského života je najlepším a normálnym prostredím, v ktorom sa ľudský jedinec môže zdravo rozvíjať. O úspešnosti výchovy v rodine rozhoduje charakter a intenzita vzťahov medzi rodičmi a deťmi, ich osobný príklad konania v každodennom živote. V rodinnom prostredí sa formujú životné ciele, človek si osvojuje normy, ktorými sa riadi, interiorizuje ich. Učí sa, čo je správne, dobré, pekné, spoločensky žiaduce. Rodina je prirodzené prostredie na uvedenie človeka do solidarity i do spoločenskej zodpovednosti. Je povinnosťou rodičov naučiť deti, aby sa dokázali vyvarovať rôznym nebezpečenstvám či nemravnostiam, ktoré ohrozujú celú ľudskú spoločnosť. Rodina je základom našej spoločnosti, je prvým a jedinečným miestom, kde sa dieťa učí láske, úcte a rešpektu. Láska, ktorú dávajú rodičia svojim deťom, je rovnaká bez ohľadu na to, či sú deti malé alebo už dospelé. Láska matky a otca je pre dieťa koreňom ich vlastného života, zdrojom ich vlastného ja, motiváciou pre ich vlastný život. Rozbitie lásky medzi rodičmi znamená rozbitie vlastného zdroja lásky dieťaťa, jeho korene života. Deti, ktoré vyrastajú bez rodičov a rodičovskej lásky sú značne poškodené vo svojom vývine, často krát viac, než deti vyrastajúce so zlými rodičmi v problémových rodinách. Bez rodiny sa existuje oveľa ťažšie. Boli by sme radi, keby pre každého človeka slovo rodina znamenalo bezpečný domov, najväčšiu hodnotu, životnú istotu ale i peknú spomienku. Rodina poskytuje nenahraditeľné útočisko a je najdôležitejším prostredím, bez ktorého by sme boli osamelí, neistí. V žiadnej rodine by nemala chýbať láska, dobrosrdečnosť, vzájomná tolerancia, ohľaduplnosť medzi jednotlivými členmi rodiny. Dôležitým znakom lásky je trpezlivosť. Láska, ktorá je trpezlivá, nekričí, nenadáva, nebúcha dverami. Keď sme trpezliví s inými ľuďmi, sme trpezliví sami so sebou a to je cesta k tomu, aby sme boli zhovievaví k sebe navzájom. Tam, kde má miesto láska, nie je napätie medzi ľuďmi. Vzájomná dôvera, úprimnosť, otvorenosť má zaberat' popredné miesto. Pokojné rodinné prostredie je základom a prvým predpokladom na to, aby z detí vyrástli vyrovnaní, spokojní, láskaví a čestní ľudia.

Cieľom tejto diplomovej práce je popísať danú problematiku a zistiť názor respondentov – adolescentov na formu výchovy v ich rodinách.

TEORETICKÁ ČASŤ

1 RODINA

Rodina je nenahraditeľnou hodnotou ľudského života. Je potrebná k udržaniu našej vlastnej rovnováhy, nachádzame v nej osobnú, skupinovú i národnú identitu. „Rodina je sociálna skupina zložená z dvoch alebo viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, ktoré sú spojené manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi vzťahmi.“ (Sopóci, Búzik, 2009, s. 88)

Je to najmenšia sociálna jednotka, ktorá má z pohľadu formovania osobnosti jedinca rozhodujúcu a nezastupiteľnú úlohu. Rodina pôsobí na každého jednotlivca od najútlejšieho veku, ktorý je zároveň najtvárnejším obdobím jeho života. (Bakošová, 2008)

Každý človek si niečo predstavuje pod pojmom rodina. Môžeme ju považovať za primárnu, neformálnu a intímnu sociálnu skupinu, najsúkromnejšiu ľudskú inštitúciu, či základnú antropologickú jednotku našej spoločnosti, ktorá má významné biologické a výchovné poslanie, ale i spoločensky schválenú formu partnerských vzťahov a v neposlednom rade najdôležitejší činiteľ socializácie. Podľa Jandourka (2001, s. 206) je rodina „forma dlhodobého solidárneho súžitia osôb spojených príbuzenstvom a zahrňujúca prinajmenšom rodiča a deti.“

Rodina je ako biosociálna skupina tvorená minimálne jedným rodičom a dieťaťom, jednotlivci sú spätí manželstvom, pokrvným príbuzenstvom alebo adopciou. V každej rodine by mali existovať ustálené vzory správania, ktorými sa členovia rodiny majú riadiť. Každý člen v rodine plní svoju sociálnu úlohu. Rodina je prostredie, s ktorým sme spätí najviac, má výrazný recipročný charakter – my ovplyvňujeme rodinu, rodina ovplyvňuje nás. Je prvou skupinou, ktorej členom sa stáva jedinec hneď po svojom narodení. V rodine si vytvárame vlastné kultúrne prostredie, ktoré formuje osobnosť našich detí. Na rodine sa odzrkadľujú sociálne, ekonomické, politické, kultúrne i ekologické podmienky či zásady. Rodina je prostredím, kde dochádza k socializácii jej členov, k formovaniu a správne plneniu sociálnych rolí.

V rodinách dochádza k odovzdávaniu kultúrneho dedičstva starších generácií mladším. Rodina zabezpečí rovnováhu emocionálnych potrieb jej členov ale aj spoločenskú kontrolu rodinných príslušníkov. (Rodina, www.wikipedia.sk, 28. júla 2012)

Názory na psychologickú definíciu rodiny sa podľa viacerých odborníkov rôznia. K. A. Schneewind (In: Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007, s. 9) definuje rodinu ako *„intímny vzťahový systém, ktorý sa vyznačuje časovo-priestorovým ohraničením. To znamená, že jeho členovia utvárajú svoj spoločný život v privátnom priestore, z ktorého sú vylúčené iné osoby, tento systém je časovo trvalý, jeho časový rámec je vytvorený na základe vzájomných zväzkov a spoločných cieľov. Za týchto podmienok sa utvára psychická, najmä emocionálna intimita spoločenstva.“*

O. Matoušek (In: Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007, s. 10) uvádza, že *„v tradičnejšom ponímaní je rodina skupina ľudí spojená putami pokrvného príbuzenstva alebo právnych zväzkov (svadba, adopcia), ale v širšom, novšom ponímaní sa za rodinu začína považovať aj skupina ľudí, ktorá sa ako rodina deklaruje na základe vzájomnej náklonnosti a aspoň v niektorej fáze svojho vývoja zdieľa spoločnú domácnosť.“*

Z. Bauman (In: Hroncová, Emmerová, 2004, s. 96) definuje rodinu takto: *„Je to skupina osôb spojených zväzkami manželstva, krvi alebo adopcie, ktorí obvykle bývajú spolu a vnútri skupiny postupujú podľa spoločensky určenej a uznanej delby úloh.“*

I. Platňava (In: Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007, s. 10) chápe rodinu z aspektu jej fungovania ako *„štruktúrovaný celok (systém), ktorého zmyslom, účelom a náplňou je utvárať relatívne bezpečný, stabilný priestor a prostredie pre zdieľanie, reprodukciu a produkciu života ľudí.“*

Podľa sociológov existujú dva základné pohľady na rodinu – funkcionalistický a konfliktualistický.

Funkcionalistický pohľad – aby spoločnosť efektívne fungovala, musia byť splnené jej základné funkcie. Na ich plnenie vznikli v spoločnosti sociálne skupiny a sociálne inštitúcie ako spôsoby plnenia týchto funkcií. Základnou sociálnou skupinou je rodina. Sociálnymi inštitúciami, ktoré zabezpečia naplnenie hlavných funkcií rodiny

sú manželstvo a rodinný život. Pomáhajú regulovať sexuálne správanie ľudí, zabezpečia reprodukciu spoločnosti, participujú na socializácii členov rodiny, poskytujú im ochranu, starostlivosť, citové zázemie a zabezpečia ekonomickú kooperáciu jednotlivých členov rodiny.

Konfliktualistický pohľad – rodina ako sociálna skupina a manželstvo a rodinný život ako sociálne inštitúcie znevýhodňujú niektorých príslušníkov rodiny oproti iným. Už v minulosti Karl Marx a Fridrich Engels videli buržoázu rodinu ako malý obraz triednej spoločnosti, v ktorej sú muži utláčateľmi a ženy utláčanými. Podobnými očami vidia rodinu dnes feministky. Známy sociológ Randall Collins vnímal rodinu ako nástroj, prostredníctvom ktorého si muži udržali právo na ženu ako na sexuálny majetok. Iní predstavitelia tohto smeru boli názoru, že vzťah lásky má v sebe vnútorné protirečenie. (Sopóci, Búzik, 2009)

1.1 Typológia rodiny – druhy rodín

Sociológovia popisujú hlavné typy rodín podľa troch kritérií:

- Forma usporiadania rodiny
- Vzor autority v rodine
- Odvodzovanie pôvodu

Pod pojmom forma usporiadania rodiny si predstavíme prevládajúce príbuzenské vzťahy v rodine. Ak je základom usporiadania rodiny manželský partner, hovoríme o rodine nukleárnej (základnej). Ak sú v prevládajúcej miere príbuzenské vzťahy, takáto rodina sa nazýva rozšírená. Základom rozšírenej rodiny a jej rodinných vzťahov sú pokrvní príbuzní a manželia ako partneri sú druhoradí. Tento typ rodiny je typický pre tradičné spoločnosti s rodovým či kmeňovým usporiadaním. Základným jadrom rodinnej sústavy je práve rodina *nukleárna* – biologická, prirodzená, primárna, atomárna. Jandourek (2001, s. 206) opisuje atomárnu rodinu takto: „*Individualistická, dezintegrovaná a predovšetkým mestská rodina, ktorá vznikla ako dôsledok upadajúceho vplyvu tradičného systému príbuzenstva. Tvorená je rodičmi a deťmi. Používa sa tiež*

pojem rodina nukleárna, rodina manželská (Durkheim) alebo rodina párová. “ Zároveň definuje rozšírenú rodinu, že je to: „rodina zahrňujúca i príbuzenstvo zo strany oboch rodičov, pričom všetci žijú v spoločnej domácnosti alebo aspoň veľmi blízko. Pozostáva teda z viac než dvoch generácií tiež príbuzenskej postupnosti, čím sa líši od obvyklej nukleárnej rodiny. “ (Jandourek, 2001, s. 207)

Nukleárna rodina sa skladá z matky, otca a detí. Každý jedinec, ktorý si založí rodinu, prináleží dvom nukleárnym rodinám (Višňovský, Kačáni, 2000):

1. Orientačnej – východiskovej, teda pôvodnej rodine, kde má funkciu dieťaťa
2. Reprodukčnej – rozmnožovacej, kde má funkciu rodiča

V každej nukleárnej rodine existujú dva druhy vzťahov:

- Vzťahy filiacie (pokrvné, rodičia – deti)
- Vzťahy afinity (manželské vzťahy)

Sociologický slovník podľa Jandourka (2001, s. 207) opisuje orientačnú (primárnu) rodinu slovami: „Rodina, v ktorej jedinec vyrastá.“ A rodinu prokreačnú (sekundárnu) definuje ako rodinu, „ktorú jedinec zakladá v dospelom veku spravidla uzavretím manželstva a v ktorom sa mu narodili deti.“

Podľa Hroncovej a Emmerovej (2004) rodiny môžeme rozdeliť na základe plnenia ich funkcií na tri skupiny:

1. **Harmonické (funkčné) rodiny** – v nich sú funkcie primerane plnené, vývin detí prebieha optimálne.
2. **Konsolidované rodiny** – naplnené sú základné funkcie, pri plnení niektorej funkcie môžu nastať poruchy, nijako významne to však neovplyvňuje vývin detí (patria sem napr. neúplné rodiny, v ktorých nie je možné dostatočne plniť všetky funkcie rodiny, na dieťa však vplýva pomerne pozitívne).
3. **Disharmonické (dysfunkčné) rodiny** – typické pre tieto rodiny je chybné rodinné prostredie.

Višňovský, Kačáni (2000) zaraďujú k dysfunkčným rodinám tieto typy:

- a.) *Nezrelá rodina* – nie je dostatočne pripravená plniť rodičovské funkcie. Sú to najmä mladé rodiny, ktoré nemajú dostatok životných skúseností, nemajú usporiadané city, životné hodnoty či ustálený životný štýl.
- b.) *Preťažená rodina* – preťažená môže byť v rôznych oblastiach, napr. problémy bytovej otázky, problémy ekonomické, spory v rodine, narodenie ďalšieho dieťaťa, problémy spôsobené chorobami.
- c.) *Ambiciózna rodina* – takáto rodina stavia predovšetkým na úspechu – úspechu rodičov v práci, detí v škole, materiálne zabezpečenie rodiny ako dom, automobil, elektronika, vysoké zárobky a pod. V tejto rodine je často materiálna výbava dôležitejšia než výchova a poskytnutie citového základu deťom.
- d.) *Perfekcionistická rodina* – má vysoké požiadavky na svoje deti, pričom neberie do úvahy ich predpoklady. Schopnosti a možnosti detí nestačia na vysoké nároky rodičov.
- e.) *Autoritárska rodina* – od detí sa vyžaduje maximálna niekedy až prehnaná poslušnosť, praktizovaný je voči deťom drill, rodičia resp. najmä otec uplatňuje vo výchove viac tresty ako pozitívne prejavy, autoritu vzbudzujúcu v deťoch strach.
- f.) *Rozmaznávací (protekcionalistická) rodina* – dieťa je rodičmi neustále ochraňované, snažia sa mu vyhovieť za každú cenu, vo všetkom sa mu podriaďujú, uznávajú len jeho pravdu. V tomto prípade sú skôr vychovávaní rodičia deťmi než naopak.

Ďalšie rozdelenie rodín podľa Višňovského (1998) je nasledovné:

Úplná rodina – dieťa vyrastá v rodine s matkou i otcom plniacimi si svoje funkcie. Podstatnejšiu úlohu má najskôr matka, neskôr sa funkcie rodičov vyrovnávajú. Funkcia matky a funkcia otca má svoje špecifické znaky.

Neúplná rodina – je taká, v ktorej chýba matka alebo otec alebo dieťa. Pokiaľ chýba dieťa, partneri to môžu vyriešiť adopciou. Ak chýba niektorý z rodičov, dá sa to vyriešiť novým manželstvom. V takejto rodine môžu ale zároveň nemusia vzniknúť rôzne konflikty, napätie či výchovné problémy. Tieto problémy sa môžu vyskytnúť aj v rodine úplnej.

2 FUNKCIE RODINY

Dieťa je od narodenia veľmi výrazne ovplyvňované rodinou. Vytvárajú sa v nej dôležité citové väzby, väzby medzi rodičom a dieťaťom, vzťahy vo vnútri rodiny, neskôr vzťahy k širšej spoločnosti. Tieto väzby a vzťahy sú dôležité pre budúci život mládeže. Práve v rodine sa u detí formujú hodnoty, postoje, názory a záujmy. Rodina ako biosociálna skupina plní nasledovné funkcie:

- Biologickú (reprodukčnú)
- Ekonomickú
- Výchovnú
- Emocionálnu (psychohygienickú)
- Ochrannú
- Socializačnú
- Rekreačnú

2.1 Biologická funkcia

Prejavuje sa dvoma spôsobmi:

- Reprodukčnou funkciou, ktorá zabezpečuje rodine nových členov a tým pokračovanie rodu, zároveň sociálne zachovanie spoločnosti produkujúce tvorivé sily pre spoločnosť.
- Pohlavnou láskou, erotickými vzťahmi medzi manželmi, prepojenými emocionálnymi vzťahmi. Biologicko-reprodukčná funkcia je aj záujmom štátu, ktorý ju reguluje pomocou populačnej politiky. Na jednej strane môže tlmiť populačnú explóziu (Čína), na druhej strane môže populačná politika stimulovať a motivovať zvýšenie pôrodnosti v spoločnosti. Biologická funkcia rodiny je významná pre spoločnosť, pretože zabezpečuje pokračovanie ľudského rodu. (Hroncová, Emmerová, 2004)

Reprodukcia je základnou funkciou rodiny. Zahŕňa nielen počatie a pôrod, ale aj kvalitnú starostlivosť o potomstvo, veľa činností a úloh, ktoré môžeme spoločne nazvať

reprodukcia a produkcia života. „*Biologicko-reprodukčná funkcia zabezpečuje biologickú reprodukciu nielen rodiny, daného rodu, ale tým aj celej spoločnosti. Navyše, táto funkcia sa realizuje aj v sexuálnych vzťahoch partnerov, ktoré sú výrazne stabilizačným faktorom partnerstva a následne aj celej rodinnej štruktúry.*“ (Hroncová In: Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007)

2.2 Ekonomická funkcia

Zmeny, ktoré sa dejú v spoločnosti, môžu spôsobiť zmeny v obsahu tejto funkcie. Podstatou ekonomickej funkcie je postarať sa o každodenný chod domácnosti, zabezpečiť základné potreby ako je obydlie, strava, ošatenie, hygiena, spánok a pod. Jej plnenie je dosť zložitá predovšetkým pre mladé rodiny.

Mnohé z týchto rodín prežívajú „krízu“ pri plnení tejto veľmi dôležitej funkcie, ktorú spôsobujú súčasné negatívne trendy ako vysoká nezamestnanosť, nízky príjem z pracovnej činnosti, nedostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie bývania (napr. vysoký nájom, kúpa bytu, atď.) Priemerný príjem všetkých zarábajúcich členov rodiny sa podpisuje pod jej ekonomickú úroveň. Rozhoduje o tom spotreba rodiny, ktorú ovplyvňujú tradície, organizácia rodinného života či schopnosti jej zabezpečovateľov. V súčasnosti je to o to náročnejšie, že štát už finančne nepodporuje mladé rodiny, čo výrazne sťažilo ich ekonomickú situáciu a zvýšila sa ich závislosť na rodičoch. (Višňovský, 1998)

2.3 Výchovná funkcia

Je dôležitá hlavne z hľadiska socializácie. Rodič je prvým výchovným vzorom pre dieťa, veľkou autoritou. Mnohí rodičia nie sú pripravení na túto neľahkú úlohu, potom sa dopúšťajú závažných chýb vo výchove a zdravý vývin detí je tak narušený. Najčastejšie typy rodinnej výchovy sú tieto:

- *Autoritatívna* – dominantný je vplyv rodičov, na dieťa pôsobia veľmi direktívne, jeho osobnosť je tak potláčaná. Výchova je jednosmerná. Tento typ výchovy

môže dieťaťu uškodiť najviac v období puberty a adolescencie a môže mať za následok obrovské škody v psychike dieťaťa v podobe jeho únikov z rodiny a prejavov deviantných foriem správania. Tlak zo strany rodičov si dieťa potom kompenzuje agresívnym správaním k iným deťom, spolužiakom a môže vyústiť až do šikanovania. Na druhej strane sa môže stať, že dieťa upadne do pasivity a dištancuje sa od svojho okolia. Vystupňovaná, príliš autoritatívna výchova sa nazýva *nekompromisná*. Na deti sú kladené kategorické požiadavky, nie sú prípustné žiadne výnimky. Ďalším stupňom je *perfekcionalistická* výchova. Dieťa je pod neustálym tlakom rodičov, ktorí naňho kladú príliš vysoké požiadavky. Najvyhrotenejším typom tejto výchovy je *brutálna* výchova. Používajú sa pri nej veľmi tvrdé výchovné metódy a dieťa je neustále stavané do negatívnej roviny a negatívneho hodnotenia. Protipólom autoritatívnej výchovy je liberálna výchova.

- *Liberálna výchova* – dieťaťu je všetko dovolené, o mnohých veciach si rozhoduje samo. Môže to mať za následok vznik egoizmu, nadradenosti a neochoty podriaďiť sa či prispôbiť sa iným. Liberálna výchova môže byť *merkantilná*, kedy dochádza k neopodstatnenému odmeňovaniu dieťaťa a *kverulantská*, kedy rodičia majú pocit, že ich dieťaťu je neustále krivdené a že sa od neho vyžaduje podstatne viac než od iných detí. Najnevhodnejšia výchova je *patologická*.
- *Patologická výchova* – prebieha v patologickom prostredí rodiny, kde je na každodennom poriadku alkoholizmus, kriminalita, či iné druhy deviantného správania. Takéto prostredie dieťaťu nielen neprospieva, ale postupne preberá negatívne vzorce správania od rodičov, ktorých napodobňuje a porušovanie sociálnych noriem sa stane bežným javom. Deti sú zanedbávané a ich duševný vývoj je značne narušený. Najlepším a najvhodnejším typom je *demokratická* výchova.
- *Demokratická výchova* – dieťa je rešpektované, jeho osobnosť a individualita je rozvíjaná a akceptovaná. Samozrejme nesmie chýbať láska a úcta k dieťaťu. Rodičia podporujú a podnecujú aktivitu a iniciatívu zo strany dieťaťa. Demokratická výchova vhodne kombinuje lásku a prísnosť, slobodu a povinnosti dieťaťa, ktoré sú rodičmi pravidelne kontrolované. Trocha iné sú

podmienky výchovy v neúplnej rodine. Nemala by byť odlišná od výchovy v úplnej rodine napriek tomu, že sa deje v sťažených podmienkach. Výchova matkou a výchova otcom je tu špecifická. Matka poskytuje dieťaťu najmä citové zázemie, otec by mal byť pre dieťa zárukou istoty a stability. Silnou osobnosťou, ktorá ho vie ochrániť, autoritou, ktorú bude rešpektovať a tiež mužnosťou, ktorá by nemala chýbať. V ranom detstve je dieťa naviazané skôr na matku, jej význam a rola je nenahraditeľná. Čím je dieťa staršie, rastie význam otca a to predovšetkým u chlapcov. V neúplnej rodine je nutná kompenzácia chýbajúceho rodiča v oblasti výchovy. Ide najmä o vzájomnú dôveru a zvýšenú starostlivosť. Aby výchova v takejto rodine bola úspešná, je dôležité zapájať deti do domácich prác, nechať ich vykonávať samoobslužné činnosti primerané ich veku. Rodinné prostredie kde je dieťa vychovávané v ovzduší dobrých citových vzťahov, pochopenia a vzájomnej dôvery, či už je tá rodina úplná alebo neúplná, veľmi pozitívne ovplyvňuje psychický, sociálny i osobnostný vývin dieťaťa. (Hroncová, Emmerová, 2004)

2.4 Emocionálna a psychohygienická funkcia

Úlohou funkcie je vytvoriť pre všetkých členov rodiny emocionálne stabilné prostredie, ktoré neodmysliteľne patrí k zdravému psychickému vývinu jej členov. Emocionálne stabilné vzťahy rodičov a detí sú základňou, na ktorej je postavená osobnosť dieťaťa, od kvality týchto vzťahov závisí, do akej miery sa rozvinie potencialita malého jedinca, či bude v budúcnosti vyrovnanou osobnosťou, alebo v opačnom prípade či bude trpieť psychickou poruchou nazývanou emocionálna deprivácia dieťaťa. Kladné citové vzťahy medzi všetkými členmi rodiny navzájom sú základným predpokladom stabilnej rodiny a základom schopnosti fungovania členov rodiny vo vnútri ale aj mimo nej. V rodine sa dieťa naučí emóciám, naučí sa narábať s vlastnými citmi ale aj citmi ostatných ľudí, vybuduje si (prípadne i nevybuduje) emocionálnu inteligenciu dôležitú pre celý jeho život. (Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007)

Emocionálna funkcia rodiny sa považuje z aspektu významu rodiny pre človeka za jedinečnú a nezastupiteľnú. Poskytnúť emocionálne zázemie je dôležité pre každého jedinca ako člena rodiny bez ohľadu na vek. Z psychologického hľadiska však najviac a najcitlivejšie trpí nedostatkom emocionálneho naplnenia hlavne dieťa v ranom detstve. Rodina s jej emocionálnym pozadím sa podieľa na naplnení potreby bezpečia, istoty, zázemia, prijatia, pomoci, podpory, potreby uvoľnenia a pokoja, spoločne stráveného času, spoločného komunikovania, poznania spoločnej histórie a prežívania prítomnosti, naplniť potrebu dôvery, spoločných rituálov, spoločných vyhliadok a plánov, mať istotu o trvalosti vzťahov. (Potočárová, 2008)

2.5 Ochranná funkcia

Podľa Višňovského (1998, s. 92) „*spočíva v ochrane zdravia detí, ale aj v ich ochrane pred sociálno-patologickými javmi. Muž je ochrancom ženy, rodičia detí, starší súrodenci mladších. Rodičia túto funkciu chápu ako samozrejmosť a povinnosť. Základné normy pre plnenie tejto funkcie sú stanovené v Zákone o rodine.*“

Úlohou rodiny, najmä rodičov je vytvoriť bezpečné miesto pre dieťa, kde sa cíti chránené, nič sa mu nemôže stať, kde sa môže uchýliť pred nástrahami vonkajšieho sveta, kde nájde oporu a pomoc vo svojich ťažkostiach. Ochranná funkcia rodiny má významnú úlohu najmä pre dieťa v útľom veku, ale nestráca svoj význam ani neskôr a platí aj pre dospelých členov rodiny. Dospelý človek tiež potrebuje svoje útočisko, bezpečné miesto, kde naberie sily, nájde podporu pre riešenie mnohých problémov. (Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007)

Najlepšou prevenciou je dobrá fungujúca rodina. Rodina by mala byť základom pre vytvorenie imunizácie dieťaťa voči nežiaducim javom, a to hlavne vytváraním pozitívnej hodnotovej orientácie a zasahovaním do voľnočasových aktivít dieťaťa. Efektívne využívanie voľného času a pravidelné záujmové činnosti sú vhodné alternatívy najmä proti drogám, delikvencii, kriminalite a iným sociálnym deviáciám. Dôležitú úlohu v tejto oblasti hrá rodičovský vzor. (Hroncová, Emmerová, 2004)

2.6 Socializačná funkcia

Prostredníctvom socializácie, „zospoločenšťovania“ nadobúda človek ľudské spôsoby správania. Je to proces spoločenskej adaptácie jedinca a sociálneho učenia. Podľa Ondrejковиča (In: Hroncová, Emmerová, 2004, s. 69) je socializácia *„proces vzniku a vývinu osobnosti vo vzájomnej závislosti od spoločensky sprostredkovaného sociálneho a materiálneho okolia. Podstatné pri tom je, ako sa človek stáva subjektom schopným spoločenského konania.“* Tu Višňovský (1998, s. 92) hovorí, že *„prostredníctvom rodiny sa dieťa pripravuje na začlenenie do spoločnosti ako normálny člen. Spoločnosť očakáva od rodiny, aby bola mostom, po ktorom majú prejsť do spoločnosti dospelých.“* Socializácia je proces začleňovania sa do spoločnosti, kedy jedinec spoznáva seba a svoje prostredie, osvojuje si určité pravidlá spolunažívania a očakávané spôsoby chovania. Socializácia je zároveň pretváraním a vývojom človeka, rozvojom jeho osobnosti. Prostredníctvom nej človek získava typicky ľudské spôsoby reagovania, typicky ľudské vzorce myslenia, cítenia, vnímania a konania. Tieto kvality umožňujú jedincovi žiť v spoločnosti. (Hroncová, Emmerová, 2004)

Sopóci a Búzik (2009, s. 39) považujú socializáciu za *„proces sociálneho učenia, v ktorom si jednotlivec osvojuje kultúru vlastnej spoločnosti a formuje sa ako sociálna bytosť a ako individuálna osobnosť. V procese socializácie nadobúda vedomosti a schopnosti nahromadené spoločnosťou, osvojuje si hodnoty a normy regulujúce život spoločnosti i vzory správania potrebné na to, aby sa mohol zapojiť do života spoločnosti. Bez osvojenia si kultúry nemôže človek v spoločnosti plnohodnotne žiť. Pre spoločnosť je zase nevyhnutné, aby prostredníctvom socializácie odovzdala nahromadenú kultúru novým generáciám. Len tak sa môže spoločnosť ako celok zachovať a prežiť.“*

Socializácia podľa vyššie uvedených autorov plní dve hlavné funkcie:

- a) Umožňuje jednotlivcovi stať sa spoločenskou bytosťou.
- b) Zabezpečuje prežitie spoločnosti odovzdávaním kultúry ďalším generáciám.

Socializácia ako celoživotný proces má dve základné fázy – primárnu a sekundárnu.

Primárna fáza socializácie sa odohráva v detstve a v období dospievania a je rozhodujúca pre vytvorenie základov osobnosti jedinca. V tejto etape si jedinec rozvíja jazykové schopnosti, formuje sa jeho osobnosť, uvedomuje si sám seba ako bytosť ako člena sociálnych skupín i člena celej spoločnosti.

Sekundárna fáza socializácie je typická pre obdobie dospelosti a delíme ju na socializáciu v produktívnom veku v období pracovnej aktivity a v postproduktívnej etape života dospelého jedinca v starobe. V tejto fáze si ľudia prispôbujú svoje sociálne roly, učia sa vyrovnávať s rôznymi životnými situáciami, ktoré sú pre nich nové a ktoré život dospelého človeka prirodzene prináša. Môže to byť manželstvo, rodičovstvo, výchova detí, životné krízy ako napr. nezamestnanosť, choroby, rozpad rodiny atď.

Sekundárna etapa socializácie má predovšetkým dva ciele:

1. Rozvíjať a následne využívať získané životné skúsenosti, schopnosti a vedomosti.
2. Naučiť sa prispôbovať novým situáciám, ktoré plynú zo života v spoločnosti.

Za hlavné socializačné činitele považujeme prokreačnú rodinu, skupiny pracovné, susedské, priateľské, rozličné organizácie a masmédiá. (Sopóci, Búzik, 2009)

2.7 Rekreačná funkcia

„Spoločnosť očakáva od rodiny, že vytvorí príjemné, teplé ovzdušie, do ktorého sa dieťa rado vracia. Tu nachádza aj uspokojovanie záujmov, oddýchne si, získa nové sily pre plnenie povinností v škole, na pracovisku. Rodina hrá významnú úlohu aj pri organizovaní voľného času detí a jeho zmysluplnom využívaní.“ (Višňovský, 1998, s. 92)

Interakcia rodičov a detí prípadne jedného rodiča a dieťaťa naplňajú funkcie rodiny. Je veľmi ťažké jednoznačne povedať, ktorá zo všetkých týchto funkcií je najdôležitejšia alebo najmenej dôležitá. Všetky vymenované funkcie sa navzájom determinujú. Ak sa neplní čo len jedna z funkcií, môže to negatívne ovplyvniť kvalitu

ostatných funkcií. Rodina si môže plnohodnotne zastávať svoje poslanie len vtedy, ak sústavne a kvalitne plní všetky svoje základné funkcie.

3 VÝCHOVA V RODINE

V rodine je potrebné deti vychovávať k hodnotám lásky, úcty, slušnosti, priateľstva, dobra, tolerancie i solidarity. Výchova v rodine je dôležitá a nevyhnutná, aby si dieťa vytvorilo a rozvíjalo vzťah k sebe samému, k rodine, k ostatným ľuďom, k spoločnosti a tiež k prírode. Vzťah k sebe samému znamená prechovávať lásku a úctu k životu, udržiavať si zdravie, životný štýl či zabezpečiť adekvátne vzdelanie. Správna rodinná výchova je najlepšou cestou k tomu, aby z dieťaťa vyrástol slobodný a zodpovedný človek, slobodný v rozhodovaní a zodpovedný za svoje konanie. Osobnosť s pevným a dobrým hodnotovým základom je schopná zladať individuálne požiadavky so spoločenskými, vie si urobiť život príjemným a šťastným. V rodine sa vytvára základ pre vzťahy k iným ľuďom i spoločnosti, výchova k občianskej participácii. V rodinách sa deti naučia pestovať si dobré vzťahy nielen k rodinným príslušníkom, naučia sa schopnosti spolupráce, kompromisu, prispôsobenia, vedieť sa samostatne rozhodovať. Deti sa najviac naučia pozorovaním vzťahu svojich rodičov k starým rodičom, k rodine. Povinnosťou rodičov je vychovávať deti k úcte a láske k prírode, naučiť ich chrániť ju. Sami by mali ísť pozitívnym príkladom, učiť deti poznávať krásy prírody. Mnohí rodičia si namýšľajú, že dať deťom život, poskytnúť jedlo, šatstvo a prístrešie znamená vytvoriť výchovné prostredie. Kvalita výchovného prostredia sa odvíja najmä od kvality rodičovstva, je založená na dobrom spolužití rodičov, pokojnej a príjemnej atmosfére v rodine, akceptácii detí a láske rodičov k svojim potomkom. Najväčšími prioritami rodičov vo výchove je naučiť svoje dieťa byť dobrým a poctivým človekom a tiež dať mu dobré vzdelanie. Ďalej naučiť deti riadiť sa v živote istými pravidlami, vnímať svet realisticky, učiť ich sebadisciplínu. Mnoho rodičov považuje dieťa za najvyššiu hodnotu. Vo výchove treba vedieť uplatňovať odmeny i tresty. Odmena ako pozitívny výchovný prostriedok povzbudzuje, podporuje osobnosť. Odmena môže byť verbálna (pochvala) a neverbálna (akceptácia dieťaťa). (Bakošová, 2008)

Význam rodinnej výchovy spočíva v tom, že dieťa počas celého svojho vývinu trávi najviac času práve v rodinnom prostredí. Výchova detí je proces zložitý a hlavne dlhodobý. Rodina je výchovným činiteľom, ktorý pôsobí na deti priamo i nepriamo.

Priame pôsobenie spočíva v tom, že rodičia prípadne i starší súrodenci vychovávajú tých mladších sústavne a cieľavedome svojou opaterou, starostlivosťou, vzdelávaním, dbaním o ich správny duševný i telesný vývin. Nepriamy vplyv rodiny sa prejavuje tým, že dieťaťu vytvára spoločenské prostredie, ktorého atmosféra sa odrazí v detskej psychike a formuje jeho osobnosť. Ak sa rodičia snažia v rodine navodiť príjemnú uvoľnenú atmosféru, radostnú pohodu, ktorej pôvodcom je vzájomná láska a úcta medzi všetkými členmi rodiny a ak výchova detí je podstatným zmyslom rodinného života rodičov, ak sú rodičia príkladom pre svoje deti v práci, vo vzťahoch k iným ľuďom, kultúrnosťou správania – takéto rodinné prostredie je samo o sebe silným výchovným činiteľom. V opačnom prípade tie rodiny, v ktorých majú rodičia množstvo konfliktov, ich vzájomný vzťah je založený na egoizme, neúcte, zanedbávaní starostlivosti o rodinu, nezaujímajú sa o vývin detí, nevytvárajú im vhodné citové zázemie – v tomto rodinnom prostredí niet podmienok pre cieľavedomú výchovu. Výsledkom toho vzniká delikvencia mládeže, chuligánstvo, zlý prospech žiakov atď. Veľmi poučný je výrok A. S. Makarenka: „Nemyslite si, že vychovávate dieťa len vtedy, keď sa s ním zhovárate, keď ho poučate, alebo mu rozkazujete. Vychovávate ho v každej chvíli svojho života, ba ešte aj vtedy, keď vás niet doma. Ako sa obliekate, ako sa zhovárate s inými ľuďmi a rozprávate o iných ľuďoch, ako sa radujete alebo žialite, ako sa správate voči priateľom aj nepriateľom, ako sa smejete, čítate noviny – toto všetko má pre dieťa veľký význam.“ (Bakoš, 1968, s. 143)

V prostredí rodiny sa človek pohybuje celý život, sprevádza ho po celú dobu. Aby sa dieťa v rodine zdravo vyvíjalo, potrebuje v plnej miere uspokojiť svoje biologické a psychologické potreby. Podľa UNESCO definícia potrieb dieťaťa znie:

- *„dieťa potrebuje byť milované,*
- *dieťa potrebuje byť akceptované,*
- *dieťa potrebuje bezpečie,*
- *dieťa potrebuje vzor,*
- *dieťa sa potrebuje voľne prejavovať,*
- *dieťa sa potrebuje všestranne rozvíjať.“* (Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007, s. 23 – 24)

Výchova pre život v rodine podľa Potočárovej (2008, s. 119) je „*cieľavedomý a organizovaný proces formovania osobnosti dieťaťa, spočívajúci v rozvíjaní jeho vedomostí, postojov a zručností potrebných na plnohodnotný manželský a rodinný život.*“

Bakošová (2008, s.50) tu o výchove hovorí, že „*je to zložitý spoločenský proces, v ktorom sa uskutočňuje vzťah (interakcia) vychovávajúci – vychovávaný. Výchova má mať svoj cieľ. Pôsobenie bez cieľa je funkcionálne, ktoré vedie k procesu socializácie. Podstatnými znakmi výchovy sú cieľavedomosť, zámernosť, sústavnosť, organizovanosť.*“

3.1 Atmosféra v rodine

Domov je miestom, kam sa utiekame, keď sme spokojní a šťastní, ale najmä vtedy, keď máme nejaký problém a sme nešťastní. Jedinci, ktorí nikdy nezažili, čo znamená šťastný domov, sú zvyčajne poznačení po celý svoj život. Na tento dôležitý fakt by nemali zabúdať partneri, keď vstupujú do manželského zväzku, potom keď sa im narodí dieťa, ale aj keď vznikne v rodine akákoľvek konfliktná situácia. Ak manželia žijú v zhode a porozumení, vytvárajú tým šťastné rodinné prostredie, ktoré je základom pre šťastné detstvo ich detí. Láska a úcta medzi rodičmi je základnou podmienkou šťastného života a podmienkou pre zdravý vývin dieťaťa. Ak v rodine prevládajú konflikty, nenávisť, nezhody a neporozumenie, dieťa tým bude trvalo poznačené. Vzťahy medzi manželskými partnermi sú o to dôležitejšie, ak sa v rodine nachádzajú deti. Konflikty v rodinnom prostredí majú za následok rôzne stresy, ktoré môžu vyvolať psychosomatické ochorenia u detí i dospelých. Asi ani neexistuje manželské spolužitie bez konfliktov. Nikdy by sme ale nemali dovoliť, aby prekročili isté prípustné hranice a trvali príliš dlho, pretože takto môžu naozaj hrubo rozvrátiť vzťahy medzi manželmi. Čo je v jednom manželstve tolerované, v druhom môže spôsobiť vážne problémy, konflikty, ohrozujúce stabilitu rodiny. Malé konflikty, resp. nedorozumenia, ktoré sú v krátkom čase prediskutované a vyriešené, nemusia negatívne ovplyvniť výchovu detí. Naopak dlhotrvajúce manželské konflikty mávajú väčšinou za následok trvalý rozpad. (Rozinajová, 1984)

Ak prežívame bolesť nad vzniknutým problémom v rodine, ktorý pretrváva dlhší čas, môžeme naň reagovať hneď niekoľkými spôsobmi. Bud' zvalíme všetku vinu na niekoho iného, spravíme z neho obetného baránka, alebo sa uzavrieme do seba a mlčíme, iní môžu uniknúť do sveta alkoholu a drog, čo je tá najhoršia alternatíva. Problémy sa takto nevyriešia, situácia sa nezlepší, práve naopak. Ak chceme dosiahnuť zmenu situácie, vyžaduje si to odvalu. Najskôr si aspoň priznať, že aj my máme svoj podiel na vzniknutom probléme. Prestať obviňovať iných a začať komunikovať na vhodnej úrovni s ostatnými členmi rodiny, napriek vzájomnej zatrpknutosti. Ľudia s citovou bolesťou odmietajú akúkoľvek činnosť, pretože necítia potrebu vôbec niečo robiť. Keby však niečo urobili, určite by sa cítili lepšie. Inými slovami, cítenie môžeme zmeniť správnym jednaním. Ak chceme začať žiť šťastný rodinný život, musíme začať od seba. Veď koľkí z nás sú duševne rozštiepení, nespokojní, uzatvárajú sa do vlastného sveta, otravujú svoje okolie a ubližujú najviac tým, ktorých milujú. Takéto jednanie vytvára v rodinách konflikty a narúša psychiku jej členov. Mnohí z nás sú zmesou veľkých protikladov. Chvíľu sme milí, láskaví, milujúci, a vzápätí sme nenávistní až krutí. Raz stojíme pri svojich blízkych, ale následne keď nás možno najviac potrebujú, ich opúšťame. Niekedy bažíme po blízkosti svojich milých, aby sme ich vzápätí od seba odpudili. Ako nám môžu rozumieť druhí, keď nerozumieme ani sami sebe? (Peltová, 1993)

„Úspešná výchova v rodine sa môže rozvíjať len vtedy, ak sú vzájomné vzťahy rodičov kladné a vyrovnané, ak je ovzdušie rodiny radostné, svieže a optimistické. V takomto prostredí sa dieťa cíti dobre, má pocit istoty a bezpečnosti a nepotrebuje ich hľadať inde mimo rodiny. V rozvadenej rodine sú deti často len prostriedkom na vzájomné pokorovanie a ponižovanie, spôsobovanie bolesti druhému, bez ohľadu na stopy, ktoré takéto konanie v duši dieťaťa zanecháva, a to aj vtedy, ak sa to deje pod rúškom zdanlivej lásky k deťom a morálnej zodpovednosti za ich mravný vývin.“ (Bakoš a kol., 1968, s. 151)

Rodina ako miesto vzniku života poskytuje deťom pocit istoty, bezpečia a zázemia, zostáva s deťmi a pri deťoch po celý ich život. Od týchto hodnôt sa odvíja atmosféra v každej rodine. Funkčná rodina dokáže zabezpečiť a uspokojiť potreby detí, nie je bezproblémová, ale zvláda problémy a je schopná riešiť ich. (Gordon, 1995)

3.2 Zanedbávanie starostlivosti o dieťa

Zanedbávané dieťa trpí nedostatočnou starostlivosťou rodičov, ktorá sa zvykne prenášať z generácie na generáciu. Dopady zanedbávania zisťujú profesionáli, ktorí sú s dieťaťom v blízkom kontakte, napr. učiteľka v škole, sociálny pracovník, lekár, zdravotná sestra. Bechyňová a Konvičková (2008) rozlišujú štyri typy zanedbávania:

1. **Fyzické** – nie sú uspokojené základné telesné potreby dieťaťa – strava, šatstvo, obydlie, ochrana pred nebezpečenstvom.
2. **Výchovné** – nie je zabezpečená možnosť vzdelávania dieťaťa v školskom zariadení.
3. **Emocionálne** – nie sú uspokojené citové potreby dieťaťa ako láska, pocit spolupatričnosti, náklonnosti a akceptovania.
4. **Zanedbávanie zdravotnej starostlivosti** – zanedbávaná je preventívna i špecifická starostlivosť, ktorú dieťa nutne potrebuje. V rodine sa často zvyknú vyskytovať súčasne.

Iné rozdelenie foriem zanedbávania detí, ktoré nadväzuje na ich základné potreby, je nasledovné:

- *Zanedbávanie výživy* – dieťa je počas dňa opakovane hladné alebo dostáva nevhodnú stravu.
- *Zanedbávanie ošatenia* – dieťa je ohrozené na zdraví z dôvodu neadekvátneho obliekania vzhľadom k počasiu alebo jeho oblečenie je mu malé či príliš veľké.
- *Bezdomovectvo* – každé dieťa nevyhnutne potrebuje stály bezpečný domov, ktorý mu poskytuje ochranu. Naplnenie tejto potreby je nemožné u tých detí, ktoré žijú na ulici alebo sa s rodičmi často sťahujú z miesta na miesto, od jedných známych k druhým, nikde však nemajú svoje vlastné pevné miesto.
- *Zanedbávanie zdravotnej starostlivosti* – zdravie dieťaťa je ohrozené z dôvodu neadekvátnej zdravotnej starostlivosti, chýbajúca preventívna zdravotná starostlivosť a neschopnosť rodičov zabezpečiť chorému dieťaťu adekvátnu starostlivosť alebo neschopnosť zabezpečiť lekára – špecialistu, ak to jeho stav vyžaduje.

- *Zanedbávanie vzdelávania* – nachádzame ho u detí, ktoré nechodia pravidelne do školy, často absentujú, nedostáva sa im vzdelania vzhľadom na ich špecifické potreby.
- *Neadekvátny dohľad* – je to situácia, kedy dieťa zostane bez dozoru na čas, ktorý nezodpovedá jeho stupňu vývoja, napr. nebezpečné je, ak ročné dieťa pri kúpaní vo vani zostane bez dozoru dospelého čo len jednu minútu.
- *Zanedbávanie ochrany dieťaťa pred nebezpečenstvom z okolia (doma i vonku)* – zanedbanie prevencie vzniku úrazov detí, napr. je nevyhnutné posadiť a pripútať dieťa do autosedačky počas jazdy, nasadiť helmu pri bicyklovaní, vysvetliť a dodržiavať pravidlá cestnej premávky a pod.
- *Citové zanedbávanie* – dieťa nie je v rodine prijaté, chýba mu láskyplná starostlivosť rodičov, emotívna potreba dieťaťa v rodine nie je naplnená. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

3.3 Záväzné pravidlá v rodine

Hranice majú deťom ukázať, ako ďaleko až môžu zájsť. Zároveň ukazujú, čo ešte nedokážu. Deti chcú väčšinou oveľa viac. Hrajú sa s hranicami, hrajú sa aj so svojimi schopnosťami, hľadajú vlastnú výkonnostnú hranicu, emocionalitu medziľudských vzťahov, overujú si spoľahlivosť hodnôt a noriem, na základe ktorých žijú rodičia a ostatní ľudia. Provokatívne prekračovanie hraníc môže znamenať, že vo výchovnom vzťahu chýbajú pravidlá i samotné hranice. Pravidlá a hranice stanovujú rodičia rôznym spôsobom:

- a) Mnohokrát bývajú pravidlá a hranice stanovené nejasne a nejednoznačne. Deti musia vedieť, čo v ktorej situácii môžu a čo nie. Ak zostávajú pravidlá a hranice nevyslovené, deti sa ich snažia odhaliť testovaním situácie. Robia to až dovtedy, pokiaľ im v tom nezabráňime.
- b) Ak rodičia komunikujú s dieťaťom spôsobom „To sa nerobí!“, neurčia vlastné hranice, ktoré by dieťa nemalo prekročiť, musia viesť komunikáciu v rovine „ja“, a zároveň vyjadriť vlastné pocity, napr. „Nemám to rád!“ – „Ruší ma to!“-

„Hnevám sa!“ Vytvoria sa tak osobné hranice, ktoré deťom pomôžu orientovať sa.

- c) Nejasné a málo rozhodné hranice typu: „Chcem mať pokoj!“ alebo: „Už som ti to povedal stokrát!“ deti nepočujú a neberú do úvahy. Hranice majú byť stanovené rozhodne. Svedčí o tom intonácia nášho hlasu i postoj nášho tela. Deti musia byť presvedčené, že vytýčenie hraníc je myslené vážne a musia ich akceptovať.
- d) Je potrebné rozlišovať kritiku osoby a kritiku veci. Dieťa musí byť prijímané ako osoba, napriek tomu, že niekedy poruší stanovené pravidlá. Len tak ho prijmem k spolupráci a ochote urobiť zmenu.
- e) Ak sú hranice pre deti stanovené príliš prísne až prehnane, vnímajú ich ako trest a o to viac ich porušujú. Zákazy môžu obchádzať tajnosťami. Znamená to, že by sme sa mali zamyslieť nad zmenou pravidiel a hraníc, prípadne ich novú formuláciu zostaviť spolu s dieťaťom.
- f) Dieťa dodržiava stanovené pravidlá len za predpokladu, že sú dôkladne premyslené následky pri ich porušení. Tie prichádzajú na rad vtedy, ak dieťa nechce spolupracovať alebo ak stále porušuje stanovené dohody. (Rogge, 1996)

3.4 Správne usmernenie dieťaťa

Vo chvíli keď je dieťa usmerňované, musí cítiť, že rodič ho aj vtedy rešpektuje, len za týchto okolností si udrží sebaúctu aj v okamihu, ak vyparátí niečo zlé. Bude ho mrziť, že pochybil, ale zároveň bude veriť, že problém úspešne zdoľá. Ak udupeme jeho sebaúctu pre jeho nevhodné správanie, stratí vedomie vlastnej hodnoty. Čím viac uspokojíme jeho základnú potrebu sebaúcty počas napomínania, tým menej bude vzdorovité a naučí sa prirodzene prijímať rodičovskú autoritu. Pokarhanie má byť v každom prípade spojené so sebaúctou. Tu je päť zásad pre správne usmernenie dieťaťa.

1. Získať a udržať si rešpekt

Rešpekt je recipročnou záležitosťou. Dieťa rešpektuje rodičov, rodičia rešpektujú dieťa. Rešpekt dieťaťa voči rodičom je rovnaký, aký bude v budúcnosti

prejavovať k spoločnosti, k autoritám v škole, k polícii, k zákonom atď. Ak rodičia ponížujú svoje dieťa pred jeho kamarátmi, majú nevhodné poznámky, nemôžu čakať od dieťaťa prejavy úcty. Rodičia, ktorí si získajú úctu svojho potomka už v útlom veku, zväčša si ju udržia aj v období puberty a neskôr.

2. *Stanoviť hranice*

Dieťa musí vedieť, čo má dovolené a čo je zakázané. Treba vymedziť isté hranice, aby sme udržali priateľské vzťahy. Aby dieťa chápalo obmedzenia a zákazy ako rozumné a logické, mali by sme ich znížiť na primeranú mieru. Čím je dieťa staršie, treba adekvátne k jeho veku obmedzenia meniť, upraviť či úplne zrušiť, ak už nenapĺňajú svoj účel.

3. *Vysvetliť dieťaťu, prečo sa má riadiť danými zásadami*

Pravidlá, ktoré sme deťom stanovili, musia byť stručné, jednoduché, ľahko zapamätateľné, skôr v zmysle pozitívnom než negatívnom. Napr. „Môžeš pozerieť televíziu, až keď si napíšeš domáce úlohy“, namiesto negatívneho vyjadrenia: „Ak si nenapíšeš domáce úlohy, nebudeš pozerieť televíziu.“ Preto musia byť pravidlá jasne stanovené, aby dieťa vedelo, čo rodič od neho očakáva, čo si praje a aby mohli byť uplatnené dôsledky pri neuposlúchnutí. Cieľom stanovovania pravidiel a zásad je naučiť dieťa ovládať svoje správanie a konanie, vedieť sa uvažene rozhodnúť, premyslieť si dôsledky činov skôr než ich vykonať, naučiť ho samostatne riešiť rôzne problémy a naučiť ho dopredu plánovať.

4. *Prikázať raz a jasne a potom konať*

Nie je veľmi správny a účinný spôsob, keď sa rodičia snažia dosiahnuť požadované len vyhrážkami. Môže to narušiť vzťahy rodičia – deti. Je oveľa lepšie povedať dieťaťu raz miernym spôsobom a potom konať. Napr. keď dieťa sadne za stôl k jedlu opakovane so špinavými rukami, nemali by sme dookola opakovať: „Koľkokrát ti mám ešte povedať, že najskôr si máš umyť ruky!“ Odložme vtedy jeho tanier a príbor zo stola a nedajme mu jedlo, kým sa nevráti s čistými rukami. Nabudúce už rodič nemusí dieťaťu vysvetľovať, prečo tam jeho tanier nie je. Čin je účinnejší a rýchlejší ako slová.

5. *Vyvážiť disciplínu láskou*

Ak dieťa nereaguje na požiadavky rodiča a vykoná nejaký priestupok, zvyčajne existujú tri metódy trestania:

- a. Odobratie niečoho, čo je pre dieťa naozaj dôležité,
- b. izolácia – napr. domáce väzenie,
- c. primeraný telesný trest.

Ak prehrešenie dieťaťa neohrozilo priamo autoritu rodiča, prvé dve metódy by mali úplne postačovať. Pri použití primeraného fyzického trestu dieťa musí vedieť, čo presne porušilo a pochopiť, že trest je dôsledkom jeho neposlušnosti. Hneď po vyschnutí poslednej slzy povieme dieťaťu, že ho máme radi a veľa pre nás znamená. Len tak zostane neporušené jeho vedomie vlastnej hodnoty. V súčasnosti sú telesné tresty skôr neprípustné. Porušujú práva detí na rešpektovanie ich fyzickej integrity a ľudskej dôstojnosti. Deťom môžu spôsobiť vážnu fyzickú aj psychickú ujmu. (Peltová, 1993)

3.5 Úspešná výchova v rodine

Podľa Štíпка (2011, s. 66) sú tri základné pravidlá pre výchovu:

1. „ *Dieťa potrebuje vedieť, že je milované a prijímané.*
2. *Dieťa potrebuje vedieť, že niečo vie a dokáže.*
3. *Dieťa potrebuje mať jasné hranice.*“

Tieto tri dôležité pravidlá sú navzájom prepojené. Ak ich rodič u dieťaťa úspešne rozvíja, dieťa si vybuduje vieru v seba samého a istotu, čo je základným kameňom jeho budúceho úspešného života. Ak sú tieto potreby u detí neuspokojené a nerozvíjané, v budúcnosti sa u nich môžu vyskytnúť problémy vo vzťahoch priateľských, partnerských, manželských i rodičovských. Takýmito problémami môžu byť napr. nízke sebavedomie, sebaúcta, sebahodnotenie, problémy vo vzťahoch, vnútorná neistota, strach z opustenia, problémy s asertivitou (manipulovanie druhých,

nechať sa manipulovať), problémy s určovaním vlastných hraníc a hraníc u druhých ľudí atď.

Láska je nevyhnutnou súčasťou výchovy každého dieťaťa. Ak dávame lásku svojim deťom takým spôsobom, ktorý je „čitateľný“, môžeme si byť istí, že láska sa odrazí naspäť k nám. Ak ju ale poskytujeme spôsobom, ktorý je nezrozumiteľný, deti ju nerozoznajú, preto sa k nám nemá čo vrátiť.

Je niekoľko spôsobov, ako môžeme iným prejavovať lásku:

- verbálne (slovami)
- fyzicky (dotykmi)
- materiálne (hmotné zabezpečenie)
- skutkami, činmi
- pozornosťou a zdieľaním
- pochvalou a ocenením
- ospravedlnením

Verbálne – medzi verbálne prejavy lásky patria spojenia ako napr. „Ľúbim ťa!“, „Mám ťa rád!“, „Ani si nevieš predstaviť, ako si mi chýbal.“, „Som rád, že už si doma.“ a pod.

Fyzicky – k fyzickým spôsobom preukazovania lásky patria dotyky, objatia, potľapkanie po ramene, pohladenie po vlasoch, maznanie, škrabkanie atď. Omnoho ľahšie je to u malých detí. Starším deťom alebo adolescentom stačí úplne letmý dotyk chrbta alebo ramien. Lásku a prijatie istotne zaregistrujú.

Materiálne – tento spôsob prejavovania lásky spočíva v zabezpečení hmotných vecí ako jedlo, pitie, oblečenie, bývanie, posteľ na spanie, hračky, pomôcky do školy atď. Vo väčšine prípadov je tento spôsob tak samozrejmý, že deti ho ako dôkaz lásky zo strany rodičov ani nevnímajú.

Skutky a činy – práve skutkami a činmi môžeme dieťaťu dať najavo, ako veľmi ho máme radi. Napr. ak rodič pomáha svojmu potomkovi s referátom dlho do noci, ak je schopný dlhé hodiny zháňať po meste presne tú vec, po ktorej tak veľmi túžil, ísť s ním

do kina na film, ktorý vôbec nie je podľa rodičovského gusta a mnoho ďalších podobných skutkov a činov.

Pozornosť a zdieľanie – tento prejav lásky znamená vedieť dieťa vypočuť, keď má nejaké trápenie alebo sa chce len tak vyžalovať, postávať. Jednoducho venovať mu pozornosť, rozprávať sa s ním, podržať ho a zdieľať s ním jeho radosti i starosti.

Pochvala a ocenenie – dieťa treba chváliť za každodenné maličkosti a oceniť najmä jeho pozitívne stránky a prejavy, nehodnotiť len to, že je neposlušné.

Ospravedlnenie – ak rodič pochybí (čo sa z času na čas stáva každému), dieťa to rozpozná. Dôležité je ospravedlniť sa, otvorene uznať svoju chybu. Len tak si zachováme autoritu, úctu dieťaťa a dáme mu jasný príklad, že sme síce urobili chybu, ale nesieme zodpovednosť za jej dôsledky a musíme sa vedieť ospravedlniť. (Štípek, 2011)

Ak vznikne medzi dieťaťom a rodičom konflikt, väčšinou sa dospelí snažia vyjsť z tejto situácie ako víťazi. Tí ostatní, ktorých je rozhodne menej, pravidelne ustupujú, prijímajú požiadavky dieťaťa, stávajú sa porazenými. V súčasnosti je problémom rodičov to, že poznajú len metódu víťaz – porazený. Podľa Gordona (1995) by sme mohli rozdeliť rodičov do niekoľkých skupín:

1. *rodičia víťazi*
2. *rodičia porazení*
3. *rodičia, ktorí sú raz víťazmi inokedy porazenými*
4. *výchova bez porazeného*

Rodičia víťazi – sú zástancami názoru, že vlastnia právo na autoritu a moc nad dieťaťom. Žijú v presvedčení, že je potrebné dávať dieťaťu príkazy, obmedzovať ho a vyžadovať od neho isté formy správania a poslušnosti. Konfliktnú situáciu rodičia riešia tak, aby boli víťazmi a dieťa porazeným.

Rodičia porazení – vo väčšine prípadov dávajú dieťaťu prílišnú slobodu. Ak nastane konflikt medzi požiadavkami rodiča a dieťaťa, zvyčajne zvíťazí dieťa a rodič ustupuje, prehráva. Dieťa využíva vlastnú moc a víťazí na úkor rodiča.

Nedôslední rodičia – táto pravdepodobne najväčšia skupina je tvorená rodičmi, ktorí neuplatňujú dôsledne ani jeden z vyššie uvedených prístupov. Raz sú tvrdí, prísni, obmedzujúci, inokedy prirodzení, pozorní, ústupčiví. Raz zvíťazia, inokedy sú porazení.

Výchova bez porazeného – tento správny spôsob výchovy je založený na partnerskom vzťahu, kde je prítomná vzájomná úcta, akceptovanie, aktívne počúvanie, primerané požiadavky, primeraná samostatnosť detí, prirodzená autorita rodiča. Ani jedna strana pri tomto spôsobe výchovy neprehráva. (Gordon, 1995)

4 RODINA AKO VÝCHOVNÝ ČINITEĽ

Rodičia sú pri výchove svojich detí veľakrát inšpirovaní myšlienkami, pravidlami, či podnetmi, ktoré majú osvojené zo svojej pôvodnej rodiny alebo niektoré skúsenosti získali z vlastného života sami. Môžu to byť napr.:

- Využívať kladné stránky osobnosti dieťaťa a tľmiť záporné črty a prejavy.
- Spájať výchovné pôsobenie s konkrétnymi situáciami v živote, uplatňovať nadobudnuté vedomosti v praxi, t. j. zapájať dieťa do domácich prác, športových a záujmových aktivít atď.
- Zabezpečiť jednotu, súlad vo výchovných požiadavkách a výchovných vplyvoch rodičov na dieťa; aby sa názor matky a otca zásadne nelíšil v požiadavkách na dieťa.
- Výchovné pôsobenie má byť vyvážené, konanie rodiča má byť v súlade s tým, čo hovorí.
- Pôsobiť na dieťa príkladom ale zároveň ho usmerňovať aj slovom. Účinne spojiť pôsobenie verbálnej a neverbálnej komunikácie, byť vzorom.
- Snažiť sa mať u dieťaťa autoritu, ale nebyť autoritatívny. Zdravou autoritou vzniká dôvera medzi rodičom a dieťaťom.
- Stanoviť jasné požiadavky, aby im dieťa logicky porozumelo a malo jasno v tom, čo rodič od neho žiada.
- Odmena alebo trest musia mať svoje opodstatnenie. V zásade nie je vhodné odmeňovať deti za vykonanie bežných samozrejmych povinností.
- Je nutné vychovávať dieťa v pravde, naučiť ho čo musí rešpektovať. Súčasne rešpektovať jeho prejavy a názory.
- Nikdy netrestať dieťa v hneve alebo bezprostredne po rozčúlení. Netrestať dieťa prácou.
- Nepoužívať telesné tresty, sú pre dieťa ponižujúce a nedôstojné.
- Dôležité vlastnosti každého vychovávateľa je byť pevný v zásadách ale jemný v spôsoboch, trpezlivý a schopný ovládať svoj hnev.

- Najdôležitejšie je milovať dieťa aj keď pochybí, prijať ho a akceptovať také, aké je. Pritom sa snažiť napraviť nie samotné dieťa ale len jeho chyby. (Potočárová, 2008)

4.1 Výhovné prístupy rodičov

Každý rodič svojím správaním pôsobí na správanie svojho dieťaťa. Existuje priama súvislosť medzi spôsobom rodičovskej výchovy a správaním dieťaťa. Inými slovami aký spôsob uplatnia rodičia v rámci výchovy, také správanie dieťaťa mu zodpovedá. Podľa Grajciarovej (2011) rozdeľujeme štýly rodičovskej výchovy nasledovne:

Autoritatívny – rodič vedie dieťa k tomu, aby sa správalo rozumne, podľa spoločenských pravidiel primerane jeho schopnostiam a veku. Tento štýl výchovy je starostlivý, vrúcny, rodič sa zaujíma o city a názory dieťaťa. Rozhodnutia rodičov sú dieťaťu vždy zdôvodnené. Dieťa sa potom správa kamarátsky voči rovesníkom, je autonómnou osobnosťou, vie sa presadiť, snaží sa dosiahnuť čo najlepší výkon a byť úspešné.

Autoritársky – rodič vo výchove uplatňuje najmä moc, chýba reciprocita v komunikácii, vyžaduje absolútnu poslušnosť, tvrdú prácu a úctu k autorite. Dieťa má sklony k sociálnej izolácii, nie je spontánne. Chlapci bývajú agresívni voči kamarátom, dievčatá neprejavujú snahu o dobrý výkon a bývajú závislé od iných.

Zhovievavý – rodič vyžaduje od dieťaťa veľmi málo. Je orientovaný na dieťa, prijíma ho a reaguje na jeho potreby a záujmy. Dieťa býva nezrelé, impulzívne, nesamostatné, bez primeranej spoločenskej zodpovednosti. Vyskytujú sa sklony k agresii.

Zanedbávajúci – rodič je príliš zaneprázdnený, nemá záujem o činnosti dieťaťa, netuší, ako trávi čas a s kým. Chýba komunikácia a záujem o city a názory detí. Takéto deti bývajú nesústredené, náladové, citovo nestabilné a impulzívne. Nezaujíma ich škola, často bývajú záškolákmi a uchylujú sa k drogám.

Problémové deti vychádzajú najčastejšie z rodinného prostredia, kde rodičia uplatňujú výchovný štýl:

Autokraticko-liberálny – jeden rodič je autokratický, druhý liberálny. Minimálne jeden z rodičov je vo výchove nedôsledný až chaotický, čo vedie k nerešpektovaniu rodičov, nejasným hraniciam, pomýleným hodnotám.

Úzkostná, úzkostlivá výchova – dieťa je až nadmieru ochraňované, bráni mu v samostatnosti, vo vlastných prejavoch, v prirodzenosti, pohybe, či živosti. Uplatňovaná býva najmä u detí chorých alebo zdravotne postihnutých. Dieťa je príliš závislé na matke, nemá vybudovanú sebadôveru, nie je samostatné. Môžu sa vyskytnúť neurotické prejavy ako zajakávanie, pomočovanie alebo rôzne typy fóbii.

Výchovná strohosť – tento striktný a direktívny prístup výchovy negatívne ovplyvňuje zdravý vývin dieťaťa, dieťa je vedené k slepej poslušnosti a prísny návykom. Dieťa býva trestané fyzicky i psychicky.

Perfekcionistická výchova – na dieťa sú kladené nadmerné až neúnosné požiadavky, je pod neustálym tlakom, chce vyhovieť požiadavkám rodičov, ale jeho možnosti nato nestačia. Ak je dieťa spochybňované v rámci akejkoľvek činnosti, neutvorí si dostatočné sebadôveru. Uniká do samoty, apatie, regresie, choroby a nadobúda odpor voči autorite.

Morálne traumatizujúca výchova – dieťa je neustále zahanbované a odsudzované za chybné správanie, čo ho hlboko traumatizuje. Chce sa „polepšiť“, ale je to nad jeho možnosti. Dôsledkami tejto výchovy sú deti trápiace sa príliš zavčasu výčtkami svedomia, čo v niektorých prípadoch môže vyústiť až k samovražedným myšlienkam. (Grajciarová, N. Výchovný štýl rodiny, aký si? [online]. [cit. 2012-08-24]. Dostupné z: <http://rodina.psisaris.sk/index.php/vychovny-styl-rodiny-aky-si/>)

Ak je rodičovský výchovný štýl založený na láske, akceptácii dieťaťa, ak sa s ním zaobchádza s nehou, vyvíja sa normálne. Ak je však dieťa odmietané, narábajú s ním tvrdo, neumožňujú mu bežné kontakty, následne sa rozvíja jeho agresivita a emocionálna nerovnováha. Rodičia, ktorí sú vo výchove priveľmi nároční, nevedia prijať dieťa také, aké je, neustále ho napomínajú, šetria pochvalou, výsledkom je

frustrovaný jedinec s nedostatkom sebavedomia a sebadôvery. Ak sú rodičia vo výchove prehnane starostliví, príliš obetaví voči dieťaťu, obmedzujúci slobodu dieťaťa, výsledkom toho bude infantilizmus v rámci sociálnych vzťahov a nesamostatnosť. V súvislosti so štýlmi výchovy spomenieme nasledovné potreby:

1. Bezpodmienečná láska – mnohí rodičia nevyjadria lásku, lebo nevedia.
 2. Sústredená pozornosť – ak rodič vedie rozhovor s dieťaťom, nemal by vykonávať nijakú inú činnosť, ale plne sa venovať len jemu.
 3. Očný kontakt – pri akejkolvek činnosti rodiča a dieťaťa je nutný aj zrakový kontakt. Napr. rodič by nemal sledovať televíziu a súčasne pomáhať dieťaťu s domácou úlohou.
 4. Učiť deti sebaovládaniu – v tomto prípade najlepšie uspeje rodič svojím vlastným pozitívnym príkladom.
 5. Intelektuálna pomoc – dôležité je ubezpečiť dieťa, či správne myslí.
 6. Duchovná pomoc – mnohým mladým ľuďom často chýba chuť do života. Ich postoje a nálady vlastne vyjadrujú postoje a nálady dospelých. Mali by mať viac pozitívnych prejavov zo strany dospelých: povzbudenie, nádej, vieru.
- (Bakošová, 2008)

4.2 Rola matky

Matka je symbolom a stelesnením lásky, istoty, spokojnosti, šťastia pre každého človeka. Matka bezhranične miluje svoje deti, nehľadí na ich krásu, schopnosti, nekladie podmienky, jednoducho miluje. Vzťah matky a dieťaťa vie byť naozaj silný. Stretnúť niečo podobné v živote je nemožné. Matka je veľmi dôležitá najmä pre duševný vývin dieťaťa. Dieťa, ktoré nebolo opatrované matkou, nevyrastalo s matkou, a to predovšetkým v predškolskom veku, kedy sa dieťa najviac citovo rozvíja, býva touto depriváciou nenávratne poznačené. Ak dieťa nikdy nepoznalo lásku a nehu matky, prišlo o to najkrajšie, najhodnotnejšie, čo môže človek v detstve zažiť, čo je v dospelosti predmetom jeho spomienok a dojatia. Materinská láska je neodmysliteľnou súčasťou i podmienkou správneho duševného i telesného vývinu. Už po prvých troch rokoch života malého jedinca je vzťah medzi matkou a dieťaťom taký silný, že nie je ničím nahraditeľný. Matka vychováva dieťa najmä svojím príkladom. Úloha matiek je naozaj

tážká. Musia vedieť zladať rolu matky, manželky, pracovnú rolu a myslieť aj na seba, na svoje záujmy, výzor. Preto si treba vedieť všetko správne zorganizovať, vedieť narábať s časom a všetkých členov rodiny viesť k tomu, že je nutné vzájomne si pomáhať. (Rozinajová, 1984)

4.3 Rola otca

Otec zaujíma v dnešnej spoločnosti čoraz dôležitejšie miesto. Aktívne sa podieľa na výchove detí. Žena sa stáva matkou od momentu tehotenstva, muž sa stáva otcom psychologickým procesom podmieneným kultúrnymi a sociálnymi normami. Otcovstvo rovnako ako materstvo má plnohodnotnú funkciu. Umelo oddeľovať otcovstvo od materstva by bolo príliš jednostranné a zľahčujúce. Úlohou muža je zabezpečovať duševný pokoj tehotnej žene, dávať jej pocit istoty a bezpečia, vytvoriť dobrú domácu atmosféru. Samotná jeho prítomnosť, povzbudenie pomáhajú žene vyrovnať sa so zmenami počas tehotenstva. Muž významne prispieva k zdravému vývinu plodu. Po narodení dieťaťa by mal byť otec pre matku veľkou oporou. Úloha otca počas prvých rokov života dieťaťa spočíva v zabezpečení citovej rovnováhy a bezpečia matke, ktorá to prenáša na dieťa.

Dieťa mení svoj pohľad na otca okolo desiateho až dvanásteho roka, zaujíma sa o jeho schopnosti a o jeho prácu. Neskôr by mal byť otec dospelievajúcemu dieťaťu poradcom v mnohých životných situáciách. Záujem a starostlivosť otca má kladný vplyv na vývin dieťaťa. Hoci úloha otca a úloha matky sa líši, obidve sa musia dopĺňať, za takých okolností vytvoríme dieťaťu zdravé a harmonické rodinné prostredie. (Prevendárová, 2000)

4.4 Súrodenci

Deti, ktoré spolu vyrastajú v jednej rodine, nemusia prežívať rovnaké pocity. Ak dieťa vyrastá ako jedináčik, rodičia naňho upriamujú všetku pozornosť a lásku. Ak do rodiny pribudne druhé dieťa, väčšinou to prináša prvorodenému dieťaťu problémy. Pozornosť rodičov je zameraná hlavne na mladšieho súrodenca a ten starší robí všetko

pre to, aby ju opäť v plnom rozsahu získal. Niekedy to môže byť návrat do skorších štádií vývinu, poruchy správania, strach alebo úzkosť. Tieto prejavy sú výraznejšie u chlapcov ako u dievčat. Čím viac detí je v rodine, tým menej pozornosti sa ujde každému jednému dieťaťu. Výhodou pri väčšom počte súrodencov je príležitosť nadviazať množstvo vzťahov, ktoré znamenajú pre dieťa obohatenie a nevýhodou môže byť záťaž, ktorú pri tom dieťa pociťuje. Staršie deti zvyčajne pomáhajú rodičom so starostlivosťou o mladších súrodencov. Pre staršie deti to znamená zlepšenie intelektuálnych skúseností, keď sa s mladšími súrodencami učia. Mladšie dieťa môže byť príkladom staršieho súrodenca vtiahnuté do dospelosti. Ak je staršie dieťa príliš zaťažené starostlivosťou o to mladšie, môže uňho spôsobiť stres. Pokiaľ je to len dočasné, nemusí to mať vážnejšie následky. Ak je to dlhodobá záležitosť, znamená to problém pre staršie dieťa i pre rodinu. Pozícia súrodenca istým spôsobom predurčuje povahu jedinca, predovšetkým v mladej dospelosti a utvára tiež hľadisko jeho vyhliadok pre pevný partnerský vzťah v dospelosti. V rodinách, kde rodičia z nejakého dôvodu nestačia na výchovu detí, vytvárajú súrodenci tzv. náhradný systém podpory. Teda staršie deti sú prvotnými opatrovateľmi mladších. Je nevyhnutné prihliadať na tieto silné väzby v prípade náhradných foriem starostlivosti a pokiaľ je to len možné, súrodencov nerozdeľovať. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

„Na výber budúceho partnera má ďalej vplyv i súrodenecká pozícia jednotlivca v orientačnej – primárnej rodine. Starší súrodenec je zvyčajne rodinou učený skôr viesť, rozhodovať, nieť zodpovednosť, byť dominantným, viac sa presadzovať a pod. Mladší súrodenec naopak je skôr učený prispôsobovať sa, prijímať vedenie, spoliehať na niekoho, podrobovať sa atď. Preto starším súrodencom vyhovuje skôr partnerstvo s mladším a naopak. Výhodné je, ak dieťa v rodine získa v súrodeneckých vzťahoch skúsenosti s opačným pohlavím.“ (Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007, s. 104)

5 VÝCHOVNÉ PÔSOBENIE RODIČOV – RODIČOVSKÁ AUTORITA

Medzi vychovávateľov dieťaťa sa radia najmä rodičia. V rodine ako základnej inštitúcii sa začína proces socializácie. Dieťa sa mení z biologického jedinca na spoločenskú osobnosť. Osvojuje si zákony spoločnosti, učí sa žiť s inými ľuďmi v malých i väčších skupinách. Výchova je do veľkej miery socializáciou človeka. Dôležitými spôsobmi socializácie sú sympatia, sugescia, hra, napodobňovanie a tiež autorita. Napodobňovaním sa dieťa najlepšie naučí a osvojí si isté spôsoby správania. Preto je v jeho živote tak veľmi dôležité okolie, z ktorého čerpá príklady. Často aj počas hry kopíruje správanie, ktoré vidí. Normou rodinného života je láska. Na jej základe si dieťa rozvíja vzťahy v rodine i medziľudské vzťahy vôbec. Ďalšou normou je autorita. (Bakoš, 1968)

Rodičovská autorita je potrebná vo výchove detí rovnako ako kontrola, riadenie a formovanie dieťaťa. Vo vzťahu rodiča a dieťaťa je najpodstatnejšie, že rodič je „psychologicky väčší“ než dieťa. Zo začiatku takmer každý malý človečik považuje svojich rodičov doslova za božstvo. Rodičia sú predsa väčší, silnejší, majú väčšie vedomosti a znalosti. Malé dieťa rodičov obdivuje a je presvedčené, že zmôžu všetko, že vyriešia neriešiteľné. Často im pripisujú vlastnosti, schopnosti, ktoré rodičia nemajú. A mnohé matky a otcovia úmyselne taja pred deťmi hranice svojich schopností a možností alebo ich držia v mýtoch typu: „My najlepšie vieme, čo je pre teba dobré“ alebo: „Keď vyrastieš, zistíš, že sme sa nemýlili“. Rodič si uvedomuje, že prostredníctvom moci môže dieťa udržať v určitých hraniciach, že môže ovplyvniť jeho správanie. Ak vie šikovne narábať s odmenami a trestami, dá mu podnet k istým formám chovania a odradí ho zase od iných foriem chovania. Odmenou v dieťati upevní určité správanie, trestom môže iné správanie zrušiť. Rodič teda v skutočnosti využíva svoju moc na to, aby dieťa robilo to, čo rodič zamýšľa, alebo aby nerobilo to, čo považuje rodič za nesprávne či nevhodné. Niet pochybností, že moc naozaj funguje. (Gordon, 1995)

Rodičovská autorita by nemala spočívať v nadvláde a moci, ale vo vzájomnej úcte. V prvom prípade ide o vonkajšiu kontrolu a strach dieťaťa pred trestom. Možnosť kontroly i strach pred trestom postupne ubúda s rastúcim vekom dieťaťa. Autoritatívni rodičia dosiahli to, že dieťa sa na krátky čas prispôsobilo, no po dlhšej dobe začalo byť vzdorovité. Rodičia tohto typu často opakujú zásadu: „Pokiaľ žiješ pod našou strechou, budeš poslúchať nás.“ Druhou a zároveň oveľa účinnejšou formou je tá, ktorá je založená na vzájomnom vzťahu. Posilňuje sa tak sebavedomie dieťaťa, pocit vlastnej hodnoty a pripraví sa na vlastný zodpovedný život. Dieťa poslúchne nie zo strachu, ale z lásky a úcty k rodičom. Rodič si želá, aby sa mu dieťa podriadilo z lásky a úcty k nemu, a to nielen vtedy, pokiaľ má moc v rukách. Kľúčom k autorite by mala byť hlavne vzájomná úcta a „vnútorná vlastná kontrola“ dieťaťa. (Múhlán, 1994)

Dieťa rešpektuje príkazy a zákazy rodiča, preberá jeho postoje, názory, napodobňuje jeho správanie. Už učiteľky v materskej škole môžu zo správania dieťaťa rozpoznať správanie jeho rodičov a učelia v školách ľahko rozpoznajú, že za názormi žiakov sú postoje ich rodičov či už k majetku, práci, spoločnosti, normám a zákonom. Rodičia sú najbližšími osobami, ktoré majú byť dieťaťu vzorom. Veľmi záleží, aké vzory to sú a ako na dieťa vplývajú. Autorita a láska, ktoré sú základnými normami rodinného života, musia byť zosúladené. Aj príliš veľa lásky môže dieťaťu uškodiť podobne ako priveľa tvrdosti. Niektorí rodičia uplatňujú voči svojim deťom kamarátsky postoj. Nechajú sa oslovovať krstnými menami a dovoľia im správať sa ako k svojim rovesníkom, k seberovným. Takáto forma rodinnej autority však väčšinou nekončí dobre. Deti si prestanú rodičov vážiť, právom či neprávom ich kritizujú, matke i otcovi „prerastú cez hlavu“ aj napriek tomu, že mali najlepši úmysel pri nastolení priateľstva namiesto tradičnej rodičovskej výchovy. Zabudli na dôležitý fakt, že priateľstvo je funkčné a plodné medzi seberovnými. Nezrelý detský jedinec nie je schopný pochopiť skutočný význam takto nadväzovaného vzťahu a aj tie najúprimnejšie snahy rodičov budú zmarené nedisciplinovanosťou a neúctou detí. Snáď najväčším prehreškom prehnanej rodičovskej lásky je to, ak rodičia tolerujú akúkoľvek nedisciplinovanosť dieťaťa, ospravedlňujú jeho poklesky a dovoľia mu všetko, čo si vypýta. Toto všetko sú nesprávne spôsoby, ako sa niektorí rodičia snažia získať vplyv na deti, pretože nemajú u nich naozajstnú autoritu, ktorú by mohli uplatniť. Ak má byť rodič príkladom pre dieťa, autoritou v rodine, veľký význam má príkladný vplyv jeho osobnosti.

Z psychologického hľadiska je základným prvkom osobnosti charakter. Charakter je zjednotením myslenia a konania. Jedinec, ktorý nemá ujasnené životné ciele, nemá ujasnený spoločenský postoj, je rozporný a kolísavý, nemôže byť charakterom. V rodine sa prejavuje charakter správaním medzi jednotlivými členmi rodiny. Medzi manželmi navzájom a medzi rodičmi a deťmi. Najlepším vzorom sú prejavy vzájomnej lásky, úcty, porozumenia, pomoci a ohľaduplnosti. (Bakoš, 1968)

5.1 Výchova k manželstvu a rodičovstvu

Manželstvo a rodičovstvo je základom rodinných vzťahov. Výchova k manželstvu a rodičovstvu je osvojovanie súboru vedomostí, zručností a postojov v rámci rodinnej i školskej výchovy, ktorý je nevyhnutný k úspešnému vykonávaniu manželských a rodičovských rolí. (Potočárová, 2008)

Ako hovorí Višňovský (1998, s. 94) výchova k manželstvu a rodičovstvu „je významnou súčasťou výchovy v rodine, v škole i celej spoločnosti. Osobitne je významnou súčasťou mravnej výchovy.“

S výchovou k manželstvu a rodičovstvu začíname od prvých krokov výchovy detí. Ak od začiatku dieťa učíme, aby bolo úprimné, čestné, otvorené a zodpovedné za svoje správanie a konanie k iným ľuďom, vychovávame ho pre budúci manželský a rodinný život. Súčasťou výchovy k manželstvu a rodičovstvu je aj výchova sexuálna, pohlavná. Je tiež súčasťou komplexného profilu osobnosti dieťaťa, ide v nej o vyvážený duševný a telesný rozvoj chlapcov a dievčat. Dôležitou úlohou tejto výchovy je naučiť deti správne vzájomnému vzťahu medzi obidvoma pohlaviami, vštepiť presvedčenie, že muž a žena sú partnermi rovnocennými a rovnoprávnymi v spoločnosti i každodennom živote. Ďalšou úlohou výchovy k manželstvu a rodičovstvu je oboznámiť a poučiť mládež o poslaní rodiny v živote. Rodinná atmosféra v počiatočných rokoch života dieťaťa je rozhodujúca najmä pre jeho zdravý budúci vývin. Ako bolo už viackrát povedané, i tu je najdôležitejší a najrozhodujúcejší osobný príklad rodičov. Ak dieťa od raného veku pozoruje a vníma lásku a úctu medzi matkou a otcom, pomoc, starostlivosť, nehu a ústretovosť, je to najsilnejší výchovný činiteľ. (Špendla a kol., 1970)

Nedostatočná pripravenosť na manželstvo a rodičovstvo má za následok zvyšovanie počtu rozvodov, zvyšovanie počtu detí žijúcich v detských domovoch, aj keď ich rodičia žijú – „siroty žijúcich rodičov“. Napriek tomu tieto deti môžu mať rady svojich rodičov, ale asi sotva by v nich mohli nájsť vzor pre svoj život. Chyby sa tak môžu opakovať. Ak chýba pozitívny rodičovský príklad, rodičovstvo nového pokolenia je realizované spôsobom pokus – omyl. Rodina je obvykle založená na manželstve. Manželstvo je vyvrcholením a spečatením vzájomnej lásky a úcty medzi ženou a mužom. Od manželských vzťahov závisí stabilita rodiny, sú základným oporným pilierom pre rodinu. Manželstvo má niekoľko dôležitých cieľov. Je samozrejmou, že manželia by sa mali navzájom milovať, vytvoriť si a žiť v spoločenstve lásky. Ďalším dôležitým cieľom manželstva je pohlavné spolunažívanie. Sexuálny život manželov dáva každému z nich možnosť zažívať hlboké ľudské šťastie. Sexuálny život však nie je samotným cieľom, ale len prostriedkom k manželskému šťastiu a spokojnosti. Aby manželom prinášal naozaj šťastie, musia sa priučiť sexuálnej etike, musia byť vedení zdravou erotikou, vzájomnou príťažlivosťou a náklonnosťou. Podstatným cieľom manželstva sú spoločné deti. Rodičovstvo znamená prinášať aj určité obete, odriekať si, byť schopný obrovskej a nezištnej lásky. Túžba po deťoch znamená poraziť egoizmus, pretože byť rodičom znamená najmä obetovať sa pre druhého. Rodičovstvo je asi najsociálnejšia úloha človeka. Za základný cieľ manželstva považujeme aj vzájomnú pomoc. Pomáhať si navzájom je povinnosť, ktorá je dôležitá po celý čas trvania manželstva a jej význam sa zvyšuje s pribúdajúcimi rokmi. Tomuto cieľu treba venovať značnú pozornosť už od začiatku spoločného života, pretože neskôr by jeho realizácia mohla byť problémová. Manželstvo sa neustále vyvíja, manželia musia svoj vzťah cielene pestovať, rozvíjať ho a prehĺbovať. Spočíva to vo vzájomnej náklonnosti, vernosti, vzájomnej pomoci, takte, ohľaduplnosti, ochote, vzájomnej úcte a milovaní sa. Manželia musia dbať na to, aby vzťahy medzi nimi boli naozaj dobré, aby sa nevytratila ich erotická príťažlivosť. „*Usilujú sa vytvoriť si pokojný domov, kam sa všetci členovia rodiny vždy a od všadiaľ vracajú bez obáv, že by tam nenašli porozumenie, lásku a odpočinok.*“ (Rozinajová, 1984, s. 53)

Potočárová (2008, s. 88) na tému manželskej inštitúcie hovorí: „*Manželská rodina je považovaná za modelový typ rodiny aj na Slovensku. Rodinná politika na Slovensku sa snaží presadzovať manželskú rodinu. Tá stále zostáva dôležitou sociálnou*

hodnotou a podmienkou spoločného života rodičov s deťmi a tiež významným orientačným bodom väčšiny partnerských vzťahov. Rodinná politika na Slovensku síce nesmie diskriminovať nemanželské rodinné spolužitia, avšak dáva najavo, že vníma manželské rodiny ako „cieľové veličiny“ politiky štátu, a ako osobitne želateľné formy rodinného spolužitia.“

5.2 Výchova vs. dedičnosť

Vo výchove je dôležitá aj dedičnosť. Niekedy jej pripisujeme až príliš veľký význam. Často sa stáva, že rodičia, ktorí majú dve deti, starajú sa o obe rovnakým spôsobom, rovnako ich vychovávajú, poskytujú im tie isté podmienky. Ani jedno nie je uprednostnené, k obom sa správajú rovnako, k obom sú rovnako prísni i láskaví. A napriek tomu správanie týchto detí nie je rovnaké. Jedno dieťa je poslušné, snaživé, vzorné, kým to druhé spôsobuje neustále výchovné problémy. Správanie detí by sa nemalo hodnotiť len z hľadiska výchovy. Osobnosť dieťaťa sa formuje aj vplyvom zdedených vlôh. Vo vyššie opísanom prípade ide o jednostrannú orientáciu na výchovu, pričom sa zabudlo na zváženie faktora dedičnosti. Už od dávnej minulosti bol človek po narodení vnímaný ako „tabula rasa“ v presvedčení, že iba výchova a prostredie formujú jeho osobnosť. Prívržencom tohto smeru bol Watson a veľmi známy je jeho výrok: „Dajte mi tucet zdravých, dobre vyvinutých detí a vlastný špecifický svet, v ktorom by som ich vychovával a ručím vám, že z ktoréhokoľvek z nich vychovám špecialistu podľa vlastnej voľby: lekára, právnik, umelca, vedúceho obchodu, ba i žobráka a zlodēja, bez zreteľu na jeho vlohy, sklony, tendencie, schopnosti, záujmy a rasu jeho predkov.“ Na druhej strane sa môžeme stretnúť s opačným názorom, kedy rodičia preceňujú faktor dedičnosti. Povahové vlastnosti a rozumové schopnosti dieťaťa sa pripisujú zdedeniu po niektorom príslušníkovi rodiny. Takéto názory nie sú správne, ba môžeme povedať, že sú škodlivé. Ak je dieťa tvrdohlavé či samopašné, rodičia si s ním nevedia poradiť, sú bezmocní, ako výhovorka im slúži to, že tieto vlastnosti má zdedené. Jeho rodičia precenili faktor dedičnosti. Prostredie má veľký vplyv na formovanie osobnosti dieťaťa, no pri utváraní jeho vlastností je najviac rozhodujúcim faktorom výchova. Prostredie samo o sebe nestačí. Treba v ňom aj vychovávateľa, ktorý bude dieťa zámerne formovať. Výchovou môžeme pri formovaní dieťaťa rozvinúť jeho

slabé či nepatrné vlohy. Niektorí rodičia urobia vážnu chybu, keď dieťa nie je okamžite zručné v istej činnosti, ako napr. kreslenie, hudba, matematika alebo telocvik a domnievajú sa, že dieťa nemá na tieto činnosti dostatočné predpoklady. Musia si predovšetkým uvedomiť, že dieťa dosiahne úspech pri vykonávaní nejakej práce, keď ho budú k tomu viesť, vychovávať. Vyžaduje si to mnoho trpezlivosti a cvičenia, nestrácať nádej a zo všetkých síl dieťa podporovať, chváliť, posmeľovať. Veľa ráz sa schopnosti dieťaťa prejavia naozaj neskoro, ale určite sa oplatí vydržať, výsledok stojí zato. (Grác, 1991)

5.3 Dysfunkčné rodiny

Dysfunkčné rodiny sú tie rodiny, v ktorých je narušená a neplní sa niektorá základná funkcia rodiny. Ide väčšinou o situácie, kedy rodina z istého dôvodu a v odlišnej miere neplní základné úlohy a požiadavky vychádzajúce zo spoločenských noriem. Poruchou nazývame zlyhanie niektorého či niektorých členov rodiny z rôznych dôvodov, ktoré sa prejavujú v nedostatočnom plnení niektorých základných funkcií. Poruchy niektorých základných funkcií rodiny môžeme podľa Dunovského (In: Oravcová, Ďuricová, Bindasová, 2007) rozdeliť takto:

- a) **porucha biologicko-reprodukčnej funkcie rodiny** - dochádza k nej vtedy, ak sa nerodia v rodine žiadne deti alebo sa rodia rôznym spôsobom postihnuté. Zvláštnu skupinu tejto poruchy tvorí rodenie detí do mimoriadne nevhodných a nepriaznivých podmienok.
- b) **porucha ekonomicko-zabezpečovacej funkcie rodiny** – hovoríme o nej vtedy, keď sa rodičia nechcú alebo nemôžu zamestnať, a tak zabezpečiť sebe a svojej rodine všetko potrebné k životu.
- c) **porucha emocionálnej funkcie** – nastáva v prípade, ak sa naruší pokojná vyrovnaná atmosféra v rodine. Táto situácia vzniká rozchodom rodičov, rodinným rozvratom, opustením, nedostatočným záujmom, sociálnym osirením, týraním alebo zneužívaním.
- d) **Porucha socializačno-výchovnej funkcie** – najviac sa dotýka významu a zmyslu rodiny. Rodičia sa buď nemôžu, nevedia alebo nechcú postarať

o dieťa. Nebezpečné býva, ak sa dieťa vo vzťahu s rodičom ocitne v situácii týrania, zneužívania, prípadne dochádza až k fyzickej likvidácii. Ohrozený je nielen zdravý vývin dieťaťa ale aj samotný život.

PRAKTICKÁ ČASŤ

6 PRIESKUM

6.1 Cieľ prieskumu

Cieľom prieskumu tejto diplomovej práce je zistiť názor respondentov - adolescentov na formu výchovy v ich rodinách, priblížiť mieru uplatňovania a dopady výchovnej funkcie rodiny na život v súčasnej rodine dospelujúceho človeka.

6.2 Úlohy prieskumu

Úlohou nášho prieskumu bolo preštudovanie odbornej literatúry, zostavenie dotazníka, zber a analýza informácií a nakoniec vyhodnotenie informácií prieskumu.

6.3 Hypotézy prieskumu

H1: Predpokladáme, že väčšina respondentov pochádza z úplnej rodiny a rodina pre nich znamená bezpečie a istotu.

H2: Predpokladáme, že v rodinách respondentov využívajú rodičia najčastejšie demokratický štýl výchovy.

H3: Predpokladáme, že v rodinách respondentov je účinnejšie výchovné pôsobenie zo strany matky.

6.4 Metodika prieskumu

Na prieskum sme použili dotazníkovú metódu.

Dotazník – patrí k špecifickým metódam používaných v spoločenských vedách na získavanie spätnej väzby od účastníkov akéhokoľvek procesu. Je to metóda, ktorá zakladá zhromažďovanie údajov na spytovaní osôb. Charakterizuje sa tým, že je určená pre hromadné získavanie údajov pre štatistické spracovanie. Takto je možné zachytiť názory účastníkov k danému problému a vyzvať ich okrem iného aj na možnosť navrhnúť zlepšenie v tejto oblasti.

Začiatky tejto metódy sú spojené s menom amerického psychológa a pedagóga G. S. Halla. Správne použitie metódy dotazníka vyžaduje náležitú teoretickú prípravu. Základnou podmienkou účelného koncipovania dotazníka je presná formulácia konkrétneho cieľa a úloh dotazníka vo vzťahu k zvolenému problému.

6.5 Organizácia prieskumu

1. Prípravná fáza – V tejto fáze po preštudovaní a rozbere odbornej literatúry k problematike výchovy v rodine, uplatňovania a dopadu výchovnej funkcie rodiny a spracovaní teoretickej časti sme si určili ciele prieskumu, stanovili sme si základné hypotézy a určili sme metodiku na ich overenie – metódu dotazníka. Na základe cieľov prieskumu sme zostavili jednotlivé otázky dotazníka a vytypovali sme vhodnú skupinu respondentov – adolescentov.
2. Realizačná fáza – V etape realizácie sme zhromaždili všetky potrebné informácie z rodinného prostredia našich respondentov prostredníctvom zostaveného dotazníka.
3. Vyhodnocovacia fáza – V poslednej fáze nášho prieskumu je pozornosť venovaná podrobnej interpretácii výsledkov prieskumu s ich tabuľkovým znázornením.

6.6 Charakteristika prieskumnej vzorky

Dotazník vyplnilo 90 respondentov. Z tohto počtu bolo 57 dievčat a 33 chlapcov. Veková skladba respondentov bola v rozpätí od 17-19 rokov. Respondenti sú študentmi 3. a 4. ročníka strednej odbornej školy v Prievidzi. Boli upozornení na spôsob vyplňania dotazníka. Poučili sme ich, že dotazník je anonymný a jeho cieľom je zistiť uplatňovanie jednej zo základných funkcií rodiny v rodinách respondentov – výchovnej funkcie. Dotazníky boli pre dievčatá i chlapcov rovnaké. Návratnosť dotazníkov bola 100 %.

Tabuľka 1: Zloženie respondentov

Respondenti	Počet	%
Dievčatá	57	63,3
Chlapci	33	36,7
SPOLU	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

6.7 Analýza a interpretácia výsledkov prieskumu

V prieskume sme sa zamerali na otázku úplnosti a neúplnosti rodiny, na sledovanie uplatňovania výchovnej funkcie rodiny. Zaujímali nás názory respondentov na ich matku a otca, čo si na rodičoch najviac cenia a naopak čo sa im na nich nepáči. V rámci sledovania výchovnej funkcie rodiny sme zisťovali, ako rodičia uplatňujú najmä metódy vplývajúce na citovú stránku jedinca, t. j. metódy mravného hodnotenia.

Rodina je najdôležitejším článkom v systéme jednotliviec – spoločnosť. Vzájomné vzťahy rodičov a detí sú ovplyvnené funkčnosťou rodín. Ideálom funkčnej rodiny je úplná rodina, kde dieťa vyrastá s matkou aj s otcom. V úvode dotazníka sme

zist'ovali pohlavie a vek respondentov. Prvou otázkou nášho dotazníka sme chceli zistiť, z akej rodiny respondenti pochádzajú, s kým žijú v súčasnosti.

Tabuľka 2: Zloženie rodiny

Štruktúra rodiny	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
Žijem v úplnej rodine	34	59,7	25	75,8	59	65,6
Žijem len s matkou	12	21	5	15,2	17	18,9
Žijem len s otcom	8	14	2	6	10	11,1
Žijem s inými ľuďmi	3	5,3	1	3	4	4,4
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Z tabuľky 2 vyplýva, že 34 dievčat (59,7%) a 25 chlapcov (75,8%) žije v úplnej rodine, t. j. s matkou i otcom. Z celkového počtu opýtaných žije v takejto rodine 59 respondentov (65,6%). V neúplnej rodine na základe zistených výsledkov žije 27 respondentov, z ktorých 12 dievčat (21%) a 5 chlapcov (15,2%) žije len s matkou. Iba 10 respondentov (11,1%) uviedlo, že žije iba s otcom a 4 respondenti (4,4%) uviedli, že žijú v rodine s inými ľuďmi – s priateľom svojej matky, s nevlastným otcom a pod. Vzhľadom na to, že väčšina respondentov uvádza, že žije v kompletnej rodine, predpokladáme, že majú podobné podmienky na rozvoj osobnosti.

Tabuľka 3: Príčina rozpadu rodiny – neúplná rodina

Príčina stavu	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
Rozvod	15	75	5	71,4	20	74,1
Úmrtie	3	15	1	14,3	4	14,8
slobodná matka	2	10	1	14,3	3	11,1
SPOLU	20	100	7	100	27	100

Zdroj: vlastný prieskum

Tabuľka 3 udáva najčastejšie príčiny, prečo respondenti žijú v neúplnej rodine. Najčastejšou príčinou je rozvod, ktorý uvádza 20 opýtaných, čo je 74,1%. Ďalšou príčinou je úmrtie životného partnera, ktoré uvádzajú 4 respondenti (14,8%) a 3 respondenti uviedli, že sú deťmi slobodnej matky.

Deti pochádzajúce z rozvrátených alebo neúplných rodín, hlavne z rozvrátených manželstiev, bývajú týmto dosť postihnuté, lebo si osvojujú tie isté spôsoby správania, konania a myslenia, ktoré sa prejavovali u ich rodičov. Deti verne napodobňujú svojich rodičov v každej situácii. Také deti žijú v neustálom nervovom napätí, sú duševne rozpoltené, podráždené. Rodičia u nich stratili svoju autoritu dôsledkom vzájomného ponižovania, kritizovania a nadávok, ktoré si navzájom adresujú. Dieťa je potom v rozpakoch ku komu sa pridať, či k matke alebo otcovi.

Tabuľka 4: Veľkosť rodiny

Počet súrodencov v rodine	Respondenti	
	N	%
1 súrodenec	40	44,5
2 súrodenci	35	38,9
3 súrodenci	9	10
viac ako 3 súrodenci	4	4,4
nemám súrodencov	2	2,2
SPOLU	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

K najčastejšej, bežnej štruktúre rodiny patria aj súrodenci. Koľko súrodencov majú opýtaní respondenti, nám ukazuje tabuľka 4. Až 40 respondentov (44,5%) uvádza, že má jedného súrodenca, 35 respondentov (38,9%) má dvoch súrodencov. Troch súrodencov má 9 respondentov, čo je 10% a viac ako troch súrodencov majú 4 respondenti (4,4%). V súčasnosti je ojedinelé mať tri a viac detí, čo sa nám aj z tabuľky potvrdilo. Dvaja mladí ľudia (2,2%) uviedli, že nemajú žiadneho súrodenca.

Podľa nás je to dôsledkom menej priaznivej ekonomickej situácie súčasných rodín. V rodine s viacerými deťmi sa môžu vyskytnúť konflikty medzi súrodencami, pretože niektorý z nich môže mať pocit, že mu rodičia venujú menej času a pozornosti než inému zo súrodencov. Mohlo by to mať za následok negatívne pôsobenie na dieťa a tiež by to mohlo u neho vyvolať žiarlivosť, nenávisť, hnev. Každodenné drobné spory aj vzájomná súťaživosť medzi súrodencami zdravo podnecujú vývin dieťaťa a zabezpečujú mu jednoduchší vstup do spoločnosti. Ak hádky a konflikty neprekročia únosnú mieru, sú istým spôsobom pre jedinca pozitívne. Rodina s jedným dieťaťom má tiež svoje špecifiká. Stáva sa, že rodičia venujú až príliš veľa pozornosti svojmu jedinému potomkovi. Môže to mať za následok, že dieťa bude nadmieru zamerané na seba a bude vidieť len seba.

Tabuľka 5: Spokojnosť respondentov s počtom súrodencov

Spokojnosť s počtom súrodencov	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	N	%	n	%	N	%
Áno	53	93	28	85	81	90
Nie	4	7	5	15	9	10
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

V tabuľke 5 nám respondenti na otázku, či sú spokojní s počtom súrodencov, odpovedalo 81 kladne, čo je až 90% z opýtaných. Len 9 z nich uviedlo, že nie sú spokojní s počtom súrodencov.

Respondenti boli spokojní s jedným, dvomi, tromi súrodencami. Príčiny ich spokojnosti môžu prameniť napr. z toho, že sa majú s kým podeliť o zážitky, radosti, starosti alebo že doma jednoducho nie je nuda. Niektorým stačí jeden súrodenec, pretože možno aj s tým jedným súrodencom si z času na čas „lezú na nervy“, z čoho potom pramenia konflikty a hádky. Medzi príčiny nespokojnosti môže patriť napr. túžba mať viacerých súrodencov, v prípade ak nás nepochopí jeden, nájdeme pochopenie u druhého. Iným možno zas chýba rovnocenný člen, súrodenec, s ktorým by sa podelili o zážitky z každodenného študentského života.

Tabuľka 6: Čo znamená rodina pre respondentov

Význam rodiny	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	N	%	n	%	N	%
láska a porozumenie	40	70,2	4	12,1	44	48,9
podpora a opora	6	10,5	15	45,5	21	23,3
istota a bezpečie	6	10,5	10	30,3	16	17,8
všetko dokopy	5	8,8	1	3	6	6,7
Nič	-	-	3	9,1	3	3,3
Iné	-	-	-	-	-	-
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Otázkou č. 6 sme chceli zistiť, čo pre respondentov znamená rodina. Výsledky môžeme vidieť v tabuľke 6. Ukazujú, že až 40 dievčat (70,2%) uvádza, že rodina pre ne znamená najmä lásku a porozumenie. Podporu a oporu vidí v rodine 6 dievčat (10,5%) a pre rovnaký počet respondentiek je rodina istotou a bezpečím. Päť z dievčat (8,8%) uviedlo, že pre ne rodina znamená všetko a ani jedna neuviedla, že by rodina pre ňu neznamenal nič. Názory chlapcov boli o niečo rozdielne. Pätnásť z nich (45,5%) uviedlo, že v rodine majú hlavne podporu a oporu, pre 10 chlapcov (30,3%) znamená rodina istotu a bezpečie, pre 4 z nich lásku a porozumenie. Dokonca sme sa stretli aj s názorom, že pre 3 respondentov (9,1%) rodina neznamenal nič a len 1 respondent uviedol, že rodina je preňho všetkým. Z celkových výsledkov uvedených v tabuľke 6 sme zistili, že pre väčšinu respondentov (48,9%) znamená rodina lásku a porozumenie, na druhom mieste podporu a oporu, na treťom istotu a bezpečie. Pre 6 respondentov (6,7%) je rodina všetkým.

Vlastnosti, ktoré si respondenti cenia na svojich rodičoch a čo sa im na rodičoch nepáči, uvádzame v tabuľkách 7, 8, 9 a 10.

Tabuľka 7: Čo si najviac vážia respondenti na svojej matke

Vážia si na matke	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
starostlivosť, opatera	30	52,6	18	54,5	48	53,3
Obetavosť	7	12,3	3	9,1	10	11,1
láska	16	28	3	9,1	19	21,1
dôvera, priateľstvo	2	3,5	4	12,1	6	6,7
pochopenie, pomoc	1	1,8	5	15,2	6	6,7
Iné	1	1,8	-	-	1	1,1
Nič	-	-	-	-	-	-
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Ako dievčatá tak aj chlapci sa vo svojich odpovediach takmer zhodli. Najviac ohodnotili matkinu starostlivosť a opateru. U dievčat je to ďalej láska a obetavosť, u chlapcov matkino pochopenie, ochota pomôcť a potom dôvera a priateľstvo. Nikto z respondentov neuviedol, že by si na svojej matke nevážil vôbec nič.

Menej vyzdvihovaná bola matkina dôvera a priateľstvo, čo môže súvisieť s túžbou respondentov po samostatnosti, nechut' zdôverovať sa matke so svojimi súkromnými záležitosťami. Snaha matky poznať súkromie svojich detí bola hodnotená respondentmi ako negatívna stránka jej povahy.

Tabuľka 8: Čo sa respondentom nepáči na svojej matke

Negatíva matky	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	N	%	n	%	N	%
nadmerná prísnosť	2	3,5	1	3	3	3,3
Nervozita	29	50,9	18	54,5	47	52,2
náladovosť	17	29,8	5	15,1	22	24,5
prenášanie problémov	2	3,5	2	6,1	4	4,5
nadmerné zasahovanie	7	12,3	2	6,1	9	10
nezáujem o mňa	-	-	3	9,1	3	3,3
iné	-	-	2	6,1	2	2,2
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Obidve skupiny respondentov sa zhodli na tom, že najmenej sa im na ich matke páči, ak je nervózna, čo uviedlo spolu 47 respondentov (52,2%), ďalej 22 respondentov (24,5%) nemá rado, ak je ich matka náladová a 9 respondentom (10%) sa nepáči, ak im matka príliš zasahuje do ich súkromných vecí. Štyrom respondentom sa nepáči, že ich matky prenášajú pracovné problémy na rodinu a 3 respondenti (3,3%) nemajú radi nadmernú matkinu prísnosť. Spomedzi všetkých opýtaných 3 chlapci odpovedali, že sa im na ich matke nepáči, keď o nich neprejavuje záujem.

Nervozita spôsobuje napäté ovzdušie v rodine. Matkina nervozita a náladovosť zvyšuje napätie medzi jednotlivými členmi rodiny. Takéto nepríjemné rodinné prostredie a atmosféra neprospeje nikomu z nich. Nervózni rodičia nemôžu správne vychovávať svoje deti, svojím správaním, neuváženými reakciami a podnetmi sa často dopúšťajú výchovných chýb, ktoré sa následne prenášajú na správanie detí. Nervózni rodičia mávajú zvyčajne aj nervózne deti.

Tabuľka 9: Čo si respondenti vážia na svojom otcovi

Vážia si na otcovi	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
starostlivosť, opatera	35	61,4	12	36,4	47	52,2
priateľstvo, ústretovosť	7	12,3	10	30,3	17	18,9
Pochopenie	3	5,3	3	9,1	6	6,7
Obetavosť	2	3,5	-	-	2	2,2
Pracovitosť	2	3,5	6	18,2	8	8,9
Iné	-	-	-	-	-	-
žiadna odpoveď	8	14	2	6	10	11,1
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

V odpovediach na otázku, čo si respondenti najviac vážia na svojom otcovi, uviedli obe skupiny rovnako, že je to otcova starostlivosť a opatera. Vyjadrilo sa tak 35 dievčat (61,4%) a 12 chlapcov (36,4%). Na druhom mieste oceňujú respondenti priateľstvo s otcom a jeho ústretovosť, čo uviedlo spolu 17 študentov (18,9%). Spolu 8 respondentov (8,9%) z toho 2 dievčatá a 6 chlapcov uviedlo, že si na svojom otcovi cenia jeho pracovitosť v profesijnej oblasti. Presne 3 chlapci a rovnako 3 dievčatá spolu 6,7% si vážia pochopenie zo strany otca a len 2 dievčatá uviedli, že oceňujú otcovu obetavosť. Desať z opýtaných respondentov, čo predstavuje 11,1% z celkového počtu nám na túto otázku neodpovedalo. Dôvodom bol ten fakt, že respondenti so svojím otcom nežijú, buď preto, že zomrel alebo ho vôbec nepoznajú.

Tabuľka 10: Čo sa respondentom nepáči na svojom otcovi

Negatíva otca	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
nadmerná prísnosť	20	35,1	3	9,1	23	25,6
Nervozita	10	17,5	4	12,1	14	15,6
Náladovosť	8	14	11	33,3	19	21,1
alkoholizmus, fajčenie	2	3,5	5	15,2	7	7,8
bitka, agresivita	1	1,8	3	9,1	4	4,4
nezáujem o mňa	3	5,3	4	12,1	7	7,8
nedostatok času na mňa	-	-	1	3	1	1,1
Iné	5	8,8	-	-	5	5,5
žiadna odpoveď	8	14	2	6,1	10	11,1
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Na našu otázku, čo sa respondentom nepáči na svojom otcovi, 20 dievčat (31,5%) odpovedalo, že je to najmä jeho nadmerná prísnosť, o polovicu menej respondentiek (17,5%) uviedlo otcovu nervozitu, 8 dievčatám (14%) prekáža otcova náladovosť, čo v prípade chlapcov uviedlo 11 respondentov, predstavuje to 33,3%. Z celkového počtu respondentov 7 (7,8%) uviedlo, že sa im na otcovi nepáči jeho fajčenie či alkoholizmus. Ten istý počet opýtaných sa vyjadril, že za negatívum na svojom otcovi považujú jeho nezáujem o nich. Len 1 respondent – chlapec uviedol, že otec naňho nemá dostatok času a nevenuje sa mu toľko, koľko by chcel. V rodinách respondentov sa vyskytuje aj agresivita otcov a s ňou spojené bitky. Toto negatívum uvádzajú 4 respondenti (4,4%). Aj pri tejto otázke nám neodpovedalo 10 respondentov z dôvodu, že so svojím otcom nežijú, pretože zomrel alebo ho nepoznajú.

Rodičia, ktorí v rámci výchovy svojich detí sú až príliš prísni, bez dostatočnej náklonnosti a emočnej podpory, môžu spôsobiť, že dosiahnu pravý opak toho, o čo sa snažia a kam chcú svojho potomka dostať. Ak sú k svojim deťom prísni, mali by byť súčasne aj pozorní a láskaví. Okrem zákazov a príkazov vedieť im prejsť lásku, oporu

a náklonnosť, potom im rodičovská prítomnosť nebude až tak prekážať a rodičia sa nebudú musieť o svoje ratolesti až tak veľmi obávať. Najviac našim respondentom prekážala na ich otcovi nadmerná prítomnosť, náladovosť, nervozita. Môže to vyplývať z toho, že dnešná rodinná výchova je zasiahnutá uponáhľanou dobou, unavení a nervózni rodičia odsúvajú svoje deti na vedľajšiu koľaj, nezaujíma ich, čo robili celý deň. Súvisí to aj so snahou zamestnaného rodiča podať čo najlepší pracovný výkon v zamestnaní, zabezpečiť dobré materiálne zázemie často na úkor rodinného blaha a pokoja.

Tabuľka 11: Vzťah medzi rodičmi

Vzťah otec – matka	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	N	%	n	%	N	%
veľmi dobrý	28	49,1	14	42,4	42	46,7
dobrý	29	50,9	18	54,6	47	52,2
zlý	-	-	1	3	1	1,1
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Za veľmi dobré pokladá vzťahy medzi rodičmi 42 respondentov, čo je 46,7%. O niečo viac – 47 respondentov (52,2%) považuje vzťah medzi svojou matkou a otcom za dobrý. Len 1 chlapec (1,1%) zo všetkých respondentov uviedol, že vzťah medzi jeho rodičmi je naozaj zlý.

Na základe týchto výsledkov predpokladáme, že v rodinách respondentov prevláda v ich vzťahoch láska, dobrá komunikácia, porozumenie. Deti následne nadobudnú pocit bezpečia a istoty. Do domova, kde vládne príjemná a priateľská atmosféra sa rado vracia asi každé dieťa. Keď sa rodičia snažia s deťmi o všetkom porozprávať, diskusiou riešia spoločne každý vzniknutý problém, vytvárajú si tak vzájomnú dôveru s dieťaťom.

Tabuľka 12: Výchovný vplyv rodičov

Výchovný vplyv rodičov	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
matka	26	45,6	10	30,3	36	40
Otec	-	-	6	18,2	6	6,7
obaja rodičia	30	52,6	14	42,4	44	48,9
iný človek	1	1,8	2	6,1	3	3,3
nikto	-	-	1	3	1	1,1
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Z odpovedí respondentov vyplýva, že 48,9%, čo je presne 44 opýtaných, nevie presne určiť, kto má na nich väčší výchovný vplyv či matka alebo otec a rešpektuje obidvoch rodičov rovnako. Za dominantnejšiu vo výchove považuje 36 respondentov (40%) matku. Vplyv otca vo výchove považuje za výraznejší len 6 z opýtaných (6,7%). S touto odpoveďou sme sa stretli len u chlapcov. Medzi iné osoby vplývajúce na výchovu respondentov boli najčastejšie uvádzaní stará mama alebo starší súrodenci. Jeden respondent- chlapec uviedol, že naňho v rámci výchovy nepôsobí nikto.

Výchova je súčasťou rodinného života. Dieťa má vychovávať tak matka ako otec. Každý z nich môže mať vlastnú predstavu o pôsobení na dieťa. Stáva sa, že jeden z rodičov si získa väčšiu autoritu ako druhý rodič a darí sa mu vychovávať dieťa lepšie či ľahšie. Rodičia vychovávajú a formujú svoje dieťa verbálnym i neverbálnym spôsobom. Dieťa si podrobne všima svojich rodičov už od narodenia, sú pre neho vzorom. Záleží na tom, ako sa zachovávajú v rôznych situáciách a akým spôsobom ich vyriešia, to môže dieťa poznačiť. Na základe toho si vytvorí vlastné spôsoby riešenia problémových situácií podobných tým rodičovským. Dieťa vníma charakter rodičov, či sú láskaví, starostliví, obetaví, tolerantní, pracovití. Ak dieťa pozoruje u rodiča, že mu nie je ľahostajné ľudské utrpenie a urobí všetko pre to, aby ho minimálne zmiernil, vytvorí si dieťa predstavu ideálneho rodiča, ktorému sa túži podobáť, byť ako on.

Tabuľka 13: Opora v ťažkostiach

Opora	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
Matka	29	50,9	5	15,1	34	37,8
Otec	7	12,3	3	9,1	10	11,1
obaja rodičia	10	17,5	12	36,4	22	24,4
súrodenci	3	5,3	2	6,1	5	5,6
kamaráti	5	8,7	7	21,2	12	13,3
ja sám	3	5,3	4	12,1	7	7,8
iné	-	-	-	-	-	-
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Mladí ľudia sú ovplyvniteľní osobami, ktoré sú im citovo blízke. Z prieskumu je zreteľné, že u dievčat je na prvom mieste práve matka, ktorá je im oporou v ťažkostiach. Uviedlo tak 29 dievčat, čo predstavuje 50,9%. U chlapcov sú na prvom mieste obaja rodičia, na ktorých sa obrátia v prípade problémov. Ak nenájde dieťa takýto vzťah dôvery v kruhu svojej rodiny, hľadá oporu a pomoc medzi svojimi priateľmi. S takýmito odpoveďami sme sa stretli, čo dokazuje 5 dievčat (8,7%) a 7 chlapcov (21,2%). V prípade chlapcov ich 5 z opýtaných uviedlo, že v ťažkostiach im pomáha viac matka a len 3 chlapci (9,1%) uviedli, že oporu majú u otca. Seba samého ako ďalšiu alternatívu opory uviedlo 7 respondentov (7,8%). U súrodencov nachádza oporu len 5 z opýtaných respondentov, čo predstavuje 5,6%.

Ak sa dieťa ocitne v problémovej situácii, zvyčajne vyhľadá osobu, s ktorou má blízky vzťah. Ak dieťa dôveruje svojim rodičom, môže sa na nich obrátiť s čímkoľvek a kedykoľvek, sú to práve oni, ktorých vyhľadá. Ak dieťa hľadá oporu mimo svojej rodiny, môže to byť spôsobené situáciou, ktorú rodič možno ani nepostrehol. Veľmi negatívne pôsobí irónia, zosmiešňovanie alebo povýšenecká kritika zo strany rodičov. V dieťati môže nastať zlom, stratí dôveru u matky či otca a hľadá oporu inde. Rodič

potom veľmi ťažko obnoví narušený reťazec vzťahu. Mal by si preto všímať potreby svojho dieťaťa, pre ktoré je iste lepším poradcom než priateľ či iná osoba.

Tabuľka 14: Starostlivosť rodičov

Starostlivosť rodičov	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
prehnaná	9	15,8	4	12,1	13	14,5
primeraná, veria mi	48	84,2	27	81,8	75	83,3
zanedbávajú ma	-	-	2	6,1	2	2,2
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Z výsledkov v tabuľke je zrejmé, že rodičovskú starostlivosť ako primeranú chápe 75 mladých ľudí, čo predstavuje 83,3%. Rodičia sa o svoje deti veľa razy boja a niekedy to so starostlivosťou o ne preháňajú. Ako nadmernú až prehnanú starostlivosť o svoju osobu zo strany rodičov označilo 13 zo všetkých opýtaných respondentov, čo je 14,5%. Medzi mladými študentmi boli aj takí, ktorí majú pocit, že ich rodičia zanedbávajú a to presne 2 chlapci (2,2%).

Tabuľka 15: Najdôležitejšie hodnoty v rodine

Hodnoty v rodine	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
harmonický vzťah rodičia – deti	48	84,2	25	75,8	73	81,1
priateľstvo medzi súrodencami	5	8,8	2	6,1	7	7,8
sociálne postavenie rodiny	2	3,5	1	3	3	3,3
hmotné a finančné zabezpečenie	2	3,5	5	15,1	7	7,8
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Na základe výsledkov môžeme jednoznačne zhodnotiť, že za najdôležitejšie hodnoty v rodine považujú mladí respondenti harmonické vzťahy medzi rodičmi a deťmi, čo potvrdilo 73 respondentov (81,1%). Zaujímavé z uvedených výsledkov je, že rovnaký počet respondentov uviedol, že ako najdôležitejšie hodnoty v rodine vidí priateľské vzťahy medzi súrodencami a ten istý počet respondentov, presne 7 (7,8%) považuje za najdôležitejšie, aby rodina bola zabezpečená po hmotnej a finančnej stránke. Spolu iba 3 respondenti (3,3%) uviedli, že je pre nich najdôležitejšie spoločenské postavenie rodiny.

Podľa nášho názoru sa jedná o rodičov, ktorí obklopujú dieťa láskou a starostlivosťou, pochopením, správnym postojom k dieťaťu, uspokojujú jeho potreby, sú trpezliví, schopní a ochotní venovať mu zo svojho času a primerane s ním komunikujú. Medzi rodičom a dieťaťom sa tak vytvorí priateľský vzťah, čo upevňuje postavenie dieťaťa v rodine. Respondenti, ktorí vyzdvihli hmotné a finančné zabezpečenie rodiny si uvedomujú, že v živote každého človeka majú svoje miesto aj finančné prostriedky, ktoré sú dôležité a nevyhnutné pre existenciu človeka, napr. na chod domácnosti.

Tabuľka 16: Atmosféra v rodine

Rodinná atmosféra	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
súlada a porozumenie	15	26,3	7	21,2	22	24,4
prevažuje súlad, nedorozumenia zriedkavo	31	54,4	19	57,6	50	55,6
časté konflikty, občas harmónia	8	14	6	18,2	14	15,6
napätie, konflikty, denne hádky	3	5,3	1	3	4	4,4
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Tabuľka 16 nám prezrádza, že 50 zo všetkých respondentov, čo predstavuje 55,6% žije v rodine, v ktorej prevažne možno hovoriť o súlade, k nedorozumeniam

a konfliktom dochádza len zriedkavo a 22 respondentov (24,4%) žije v rodine, kde takmer vždy panuje súlad a porozumenie. Ako sme zistili, 14 respondentov (15,6%) žije v rodine, v ktorej nedorozumenia a konflikty sa vyskytujú dosť často, ale existujú aj obdobia pokoja a súladu. V rodine s častými konfliktami a veľmi napätou atmosférou medzi členmi rodiny žijú 4 študenti (4,4%).

V rodinách, kde prevládajú priaznivé faktory pre vývin detí, napr. racionálne organizovanie spôsobu života, konštruktívne riešenie konfliktov, menej hádok a viac porozumenia, vyrastie vyrovnaná harmonická osobnosť s pevnou vôľou, záujmom o učenie či bežné povinnosti života. Osobnosť schopná poctivosti, úprimnosti a čestnosti nielen voči sebe ale aj voči svojmu okoliu. Ak sú konflikty pričasté a rodinná atmosféra napätá, z toho možno usúdiť, že respondenti sú častými účastníkmi či svedkami nedorozumení a hádok. V prípade veľmi častých konfliktov v rodine môže dôjsť k tomu, že negatívne skúsenosti a zážitky sa prenesú do vlastnej rodiny týchto respondentov.

Tabuľka 17: Komunikácia v rodine

Komunikácia v rodine	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
pokojná, s pravidlami	36	63,2	20	60,6	56	62,2
búrlivejšia, príkazy, zákazy	8	14	10	30,3	18	20
minimálna	13	22,8	3	9,1	16	17,8
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Tabuľka 17 udáva, aká komunikácia vládne medzi členmi rodín našich respondentov. Pokojná komunikácia s určenými pravidlami vládne u 56 mladých respondentov (62,2%). Respondentov žijúcich v rodinách, v ktorých panuje búrlivejšia atmosféra s príkazmi, zákazmi a hádkami sme zaznamenali 18 (20%). Skupina 16 respondentov (17,8%) udáva, že v ich rodinách je komunikácia na minimálnej úrovni.

Pri porovnaní výsledkov, ktoré sa týkajú atmosféry v rodine sme dospeli k názoru, že pri atmosfére v rodine, kde môžeme hovoriť prevažne o súlade, porozumení, kde konflikty a nedorozumenia sa vyskytujú len zriedkavo, prevláda pokojná komunikácia s určenými pravidlami, ktorými sa rodina riadi.

Tabuľka 18: Význam osobného príkladu rodičov

Osobný príklad rodičov	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
Rozhodujúci	35	61,4	21	63,6	56	62,2
Čiastočný	12	21,1	8	24,3	20	22,2
žiadny, nepodstatný	10	17,5	4	12,1	14	15,6
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Na otázku, aký význam prikladajú respondenti v rodinnej výchove osobnému príkladu rodičov, 56 z nich (62,2%) uviedlo, že mu prikladajú význam rozhodujúci resp. veľmi dôležitý. Čiastočný význam osobnému príkladu rodičov prikladá 20 respondentov (22,2%) a 14 študentov (15,6%) považuje osobný rodičovský príklad za nepodstatný.

Rodičia sú pre dieťa prvým výchovným vzorom. Rodičovský vplyv je dôležitý, niekedy dokonca rozhodujúci. Dieťa napodobňuje správanie a citové prejavy rodičov, na ich základe si utvára svoje postoje, názory a návyky. Je preto viac ako potrebné, aby sa rodičia správali tak, ako chcú, aby sa správalo ich dieťa. Súčasne tak umocnia svoj výchovný vplyv.

Tabuľka 19: Výchovný štýl v rodinách respondentov

Výchovný štýl	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
demokratický	42	73,7	25	75,8	67	74,4
liberálny	9	15,8	6	18,2	15	16,7
autoritatívny	6	10,5	2	6	8	8,9
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Demokratický štýl, kde rodičia s deťmi zaobchádzajú ako s rovnocennými partnermi a svoje očakávania od detí prispôsobujú ich schopnostiam, prevláda v rodinách respondentov najviac. Túto skutočnosť uviedlo až 67 respondentov (74,4%). Liberálny štýl výchovy, kde citové ovzdušie v rodine je bezchybné a vzťah rodičov a detí je založený na dôvere, takýto štýl výchovy sa uplatňuje v rodinách 15 respondentov (16,7%). Autoritatívny štýl výchovy sme zistili u 8 respondentov (8,9%).

Autoritatívni rodičia asi vychádzajú z presvedčenia, že čím budú prísnejší, tým ich výchova bude účinnejšia. Týmto spôsobom robia výchovné chyby. Môžeme medzi ne zaradiť napr. neprimerané až nesplniteľné požiadavky, keď rodič kladie na dieťa privysoké nároky. Dopad autoritatívnej výchovy môže byť dvojaký. Buď dieťa ustúpi a podvolí sa alebo sa začne búriť. Častejšia býva konformná poslušnosť, svedomitosť, poctivosť a usilovnosť za sprievodnej pasivity. Takto vychovávané deti bývajú nesmelé, nervózne a precitlivené.

Tabuľka 20: Trest v rodinách respondentov

Trest v rodine	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
žiadny trest	25	43,9	6	18,2	31	34,4
napomenutie	15	26,3	18	54,5	33	36,7
Výstraha	10	17,5	1	3	11	12,2
odobratie vreckového, zákaz vychádzok	5	8,8	3	9,1	8	8,9
telesný trest	2	3,5	5	15,2	7	7,8
iný trest	-	-	-	-	-	-
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Slovným napomenutím býva trestaných 33 respondentov (36,7%), 31 respondentov (34,4%) uviedlo, že v ich rodinách sa nepoužívajú žiadne tresty. Výstraha ako forma trestu sa používa v rodinách 11 respondentov (12,2%). Ďalším z trestov využívaným v rodinách opýtaných je trest formou odobratia vreckového, dočasný zákaz vychádzok a zábavy, napr. zákaz pozerania televízie, zákaz hier na PC, športových aktivít či trávenia času s kamarátmi. Telesným trestom sú vo svojej rodine trestaní 7 respondenti (7,8%).

Vhodný spôsob ako schváliť alebo odmietnuť istý druh správania je prostredníctvom odmien a trestov. Tresty môžeme považovať za preventívny činiteľ negatívneho správania. Ak rodič často používa nesprávne a neprimerané tresty, môže spôsobiť opačný výsledok, ako by sme si želali. Dieťaťu treba správnym a jemu primeraným spôsobom ukázať, že jeho konanie nebolo v súlade s tým, čo sme ho učili a čo sme od neho očakávali. Väčšina rodičov iste vie, kde má ich dieťa citlivé miesto a môže využiť taký druh trestu, ktorý sa neminie účinku. Na to, aby sme dieťa vytrestali, nemusí byť trest veľký. V žiadnom prípade nesúhlasíme s telesnými trestami. Fyzická bolesť síce pominie, ale nikto nevymaže výslednú bolesť z mysle dieťaťa. Takéto tresty sa nezakladajú na pozitívnych citoch a môžu spôsobiť negatívny vzťah k rodičom. Používanie telesných trestov považujeme za nesprávne, pretože môžu viesť k strachu, zníženej sebadôvere až k agresivite. Naopak ak sa v rodine nepoužívajú žiadne tresty za nevhodné správanie, dieťa môže nadobudnúť pocit, že všetko čo

vykoná, je správne. Jeho nežiaduce chovanie nie je regulované. Môže to viesť k nedisciplinovanosti, neplneniu sľubov či k hrubosti.

Tabuľka 21: Druhy odmien v rodine

Odmieny v rodine	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
pochvala a povzbudenie	44	77,2	14	42,4	58	64,5
hmotná odmena	1	1,8	3	9,1	4	4,4
finančná odmena	11	19,3	6	18,2	17	18,9
žiadna odmena	1	1,7	10	30,3	11	12,2
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Ako najčastejšiu formu odmeny v rodinách uvádzali naši respondenti odmenu prostredníctvom pochvaly a povzbudenia, uviedlo to 58 z opýtaných (64,5%). Druhou najčastejšou formou odmeňovania v rodinách je finančná odmena, používa sa u 17 respondentov (18,9%). Hmotnou odmenou sú odmeňovaní 4 respondenti (4,4%). Z celkového počtu opýtaných respondentov u 11 z nich sa odmena nepoužíva vôbec.

Odmena za určitý úspech je pre dieťa veľmi dôležitá. O to viac, ak nás pochváli osoba, ktorú máme radi a vážime si ju. Vo výchove sú odmeny správne, ale nemáme nimi plytvať na obyčajné bežné veci, inak ju deti budú požadovať za všetko. Je dôležité odmeniť dieťa za niečo mimoriadne, na čo muselo vynaložiť veľa úsilia alebo čo sa mu naozaj podarilo. Rodičovská pochvala je tá najlepšia forma odmeny, prejav uznania, ktoré dokáže mimoriadne posilniť sebavedomie dieťaťa a podnieti ho správať sa podobne aj v budúcnosti.

Tabuľka 22: Trávenie voľného času

Voľný čas	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	n	%	n	%	N	%
s rodičmi, súrodencami	9	15,8	-	-	9	10
s kamarátmi	41	71,9	31	93,9	72	80
s priateľom/priateľkou	5	8,8	2	6,1	7	7,8
sám	2	3,5	-	-	2	2,2
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Na prvé miesto dávajú naši respondenti trávenie voľného času s kamarátmi, uviedlo tak až 72 z opýtaných respondentov (80%). Deväť dievčat (10%) uviedlo, že trávi voľný čas najmä so svojimi rodičmi. Vzhľadom na to, že ide o dospelých ľudí, 7 z respondentov (7,8%) trávi svoj voľný čas so svojím priateľom či priateľkou. Dve dievčatá uviedli, že trávia svoj voľný čas zvyčajne samy.

Každý človek by mal vedieť využiť svoj voľný čas nejakou užitočnou záujmovou aktivitou. U mladých ľudí to platí dvojnásobne, pretože v prípade, že nevedia využiť svoj voľný čas, začnú sa nudiť a môžu sa nechať zlákať na zlú cestu. Ak dokáže rodina tráviť svoj voľný čas spoločne, podporuje to zbližovanie členov rodiny a vzájomnú spolupatričnosť.

Tabuľka 23: Zmeny v rodine

Zmeny v rodine	Dievčatá		Chlapci		SPOLU	
	N	%	n	%	N	%
Vzťahy	10	17,5	2	6,1	12	13,3
viac času s rodinou	9	15,8	3	9,1	12	13,3
ekonomická situácia	1	1,8	5	15,1	6	6,7
mať otca (matku)	6	10,5	1	3	7	7,8
Nič	31	54,4	20	60,6	51	56,7
všetko	-	-	2	6,1	2	2,2
seba	-	-	-	-	-	-
SPOLU	57	100	33	100	90	100

Zdroj: vlastný prieskum

Posledná otázka nášho dotazníka znela, čo by respondenti zmenili vo svojej rodine, ak by to bolo možné. V tabuľke sme na prvom mieste zaznamenali, že 51 respondentov (56,7%) je úplne spokojných a vo svojej rodine by nezmenili nič. Hneď za tým bola odpoveď 12 respondentov (13,3%), ktorí by zmenili vzájomné vzťahy v rodine a ten istý počet respondentov, ktorým chýba viac času stráveného s rodinou, rodičmi, blízkymi. Lepšiu ekonomickú situáciu by privítalo 6 z opýtaných (6,7%) a 7 respondentov sa vyjadrilo, že by si najviac želali žiť v kompletnej rodine s matkou aj otcom. Stretli sme sa aj s odpoveďou, že by respondenti zmenili vo svojej rodine všetko. Uviedli to 2 respondenti (2,2%). Ani jeden z celkového počtu opýtaných respondentov neuviedol, že by zmenil seba.

6.8 Zhrnutie výsledkov prieskumu

Táto diplomová práca bola zameraná na rodinu, funkcie rodiny, najmä na výchovnú funkciu. Cieľom bolo zistiť, akým spôsobom je realizovaná a uplatňovaná výchovná funkcia v rodinách respondentov. Na základe teoretickej analýzy a informácií získaných z nášho prieskumu sme dospeli k nasledovným výsledkom.

V hypotéze H1 sme predpokladali, že väčšina respondentov pochádza z úplnej rodiny a rodina pre nich znamená bezpečie a istotu. Z výsledkov, ktoré sú uvedené v tabuľke č. 2, vyplýva, že z celkového počtu 90 respondentov 59 z nich (65,6%) uviedlo, že žije v kompletnej rodine s matkou aj otcom. V takejto rodine je predpoklad plnenia všetkých jej funkcií potrebných k správne mu vývinu dieťaťa. Jeho skúsenosti z primárnej rodiny predstavujú základ, z ktorého bude čerpať po celý svoj život. Vplyv nukleárnej rodiny sa neskôr prejaví aj pri zakladaní vlastnej rodiny. Prvá časť hypotézy H1 sa nám v prieskume potvrdila.

Čo znamená pre mladých respondentov rodina ako taká, sme chceli zistiť otázkou č. 6 nášho dotazníka. Predpokladali sme, že rodina pre našich respondentov znamená najmä bezpečie a istotu. Výsledky, ktoré sme uviedli v tabuľke č. 6, prezrádzajú, že 44 respondentov (48,9%) uviedlo, že rodina pre nich znamená lásku a porozumenie. Pre 21 respondentov (23,3%) je rodina hlavne podporou a oporou v ich živote. Až na treťom mieste v tabuľke bolo zaznamenané, že rodina znamená pre mladých ľudí bezpečie a istotu, čo uviedlo 16 respondentov (17,8%). Tieto výsledky považujeme za pozitívne, pretože mladí respondenti si uvedomujú, že rodina je to najcennejšie, čo človek má. Aj keď na základe týchto zistení môžeme konštatovať, že druhá časť hypotézy H1 sa nám nepotvrdila.

V hypotéze H2 sme predpokladali, že v rodinách respondentov využívajú rodičia demokratický štýl výchovy. Demokratický štýl, ktorý rešpektuje individualitu a osobnosť dieťaťa, sa uplatňuje na základe výsledkov nášho prieskumu u 67 z opýtaných respondentov (74,4%). Demokratický štýl výchovy patrí medzi najvhodnejšie typy. Je založený na vzájomnom rešpektovaní sa rodiča a dieťaťa. Rodič berie do úvahy všetky potreby, prejavy i nápady svojho dieťaťa, vedie ho k vzájomnému porozumeniu a tolerancii. Uplatňujú sa v ňom prvky lásky, trpezlivosti

a dôslednosti, jasne určené pravidlá, pričom sa dbá na ich dodržiavanie. Rodič rešpektuje názor dieťaťa, všetky rozhodnutia s prihliadnutím na vek dieťaťa robia spoločne. Vzťah medzi rodičom a dieťaťom je priateľský, dieťa je rovnoprávnym členom rodiny. Na základe získaných výsledkov môžeme konštatovať, že hypotéza H2 sa nám potvrdila.

V hypotéze H3 sme predpokladali, že v rodinách našich respondentov je účinnejšie výchovné pôsobenie zo strany matky. Výsledky sú uvedené v tabuľke č. 12. Na základe odpovedí našich respondentov môžeme konštatovať, že väčšina respondentov 48,9% z celkového počtu opýtaných považuje za účinné výchovné pôsobenie zo strany oboch rodičov, matky i otca. Výchovný vplyv zo strany matky má účinnosť u 40% z celkového počtu respondentov. Z výsledkov nášho prieskumu sme zistili, že respondenti považujú za najúčinnnejší výchovný vplyv zo strany obidvoch rodičov, čo znamená, že hypotéza H3 sa nám nepotvrdila.

Podiel na výchove detí majú obaja rodičia. Jeden na to nestačí. Dieťa potrebuje mať pri sebe pre svoj správny vývin vzor ženskej i mužskej osobnosti. Úlohy matky a otca vo výchove sú navzájom nezastupiteľné. Vo výchove oboch pohlaví má svoje miesto láska i neha, citlivosť matky, dôslednosť a racionálnosť otca.

Z celkových výsledkov nášho prieskumu môžeme vyvodiť nasledovné závery:

- čo najviac podporovať rodiny v úspešnom plnení všetkých jej funkcií
- dobrými vzťahmi vytvárať v rodinách atmosféru priateľstva, porozumenia a dôvery
- participovať na socializácii detí tak, aby za súčasného riešenia vzniknutých problémov vyplývajúcich z nedostatku času, neistoty v zamestnaní a následného stresu, vzťahových problémoch, zabránila negatívnym prejavom v ich správaní

Sme si vedomí, že získané údaje prostredníctvom tohto prieskumu majú lokálny charakter a dajú sa uplatniť len v podmienkach, kde sa prieskum realizoval.

ZÁVER

Rodina má spomedzi prirodzených výchovných prostredí osobitný význam pre vývin a výchovu mladej generácie. V rodine má dieťa dostať základnú výchovu a treba ho uviesť do širších spoločenských stykov. Rodina je dôležitým spojovníkom medzi jedincom a spoločnosťou, čo patrí k jej základným úlohám. Rodina je základnou bunkou spoločnosti a spoločenského života a súčasne hlavnou výchovnou inštitúciou. Ako autonómna jednotka rieši v bežnom živote situácie, ktoré sú veľmi zložité. V rodinnom prostredí získa dieťa prvé názory na život, na svet a trávi v ňom veľkú časť svojho života. Rodinu pomáhajú budovať isté podmienky a zásady, ktoré vytvárajú domov a zároveň ovplyvňujú úspešnú rodinnú výchovu. Výchova by mala byť primárne výrazom a prejavom prijatia, akceptácie, konania pre dobro vychovávaného a v jeho prospech. Ak má byť výchova úspešná, v prípade nutnosti sa mení na lásku bez podmienok. Ak rodičia nastavujú jasné výchovné ciele, zrozumiteľné a prijateľné pravidlá, ktoré sa budú uplatňovať a realizovať priateľským spôsobom, nájdu si cestu k jeho srdcu. Základným kameňom výchovy je sociálne učenie, schopnosť pozorovať a napodobňovať, stotožniť sa so svojím vzorom. Rodina ako taká má byť orientovaná na určitý zmysel. V zdravej rodine zvyčajne máva každý člen zmysluplnú úlohu. Medzi konkrétnymi výchovnými cieľmi v rodine patrí pomoc deťom, aby dôverovali sebe samým, naučiť ich čestnosti a úcte, zverovať im rôzne úlohy, vychovávať k citlivosti a solidárnosti, naučiť ich spoločne odolávať ťažkostiam a neúspechu, schopnosti vyjednávať, povzbudiť deti k tvorivosti, smiať sa s nimi, ale nikdy nie im, ani z nich, viesť ich cestou nádeje. Základnými podmienkami pozitívnej rodinnej výchovy sú rodičovská láska, autorita, harmonické vzťahy medzi všetkými členmi rodiny, poriadok rodinného života, dobrý príklad rodičov aj súrodencov, primerané nároky a požiadavky na správanie a konanie detí. Na jednej strane môže byť rodina zdrojom šťastia a spokojnosti, na druhej strane môže byť aj zdrojom veľkého utrpenia. Je mnoho detí a dospelých, ktorí dostávajú od rodiny najlepšiu psychickú, fyzickú, duševnú, morálnu, sociálnu a citovú podporu. Existujú však aj takí, ktorí prežívajú len úzkosť a bolesť pre nezdravé vzťahy v rodine. V každej rodine sa v rámci výchovy uplatňuje určitý výchovný štýl. Ako dieťa rastie a dospieva, pozícia rodiča sa pomaly stráca, ale v celkovej dynamike života vzťah rodiča a dieťaťa zvyčajne pretrváva ako jeden z najsilnejších a najtrvalejších.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Zoznam použitých českých zdrojov

BECHYŇOVÁ, V. a M. KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. 143 s. ISBN 80-7178-320-X.

MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování a péče*. Praha: Portál, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

ROGGE, J. U. *Rodiče určují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 184 s. ISBN 80-7178-990-9.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠTÍPEK, P. *Dítě na zabití Průručka pro rodiče dětí a dospívajících s problémovým chováním*. Praha: Portál, 2011. 200 s. ISBN 978-80-7367-981-1.

Zoznam použitých slovenských zdrojov

BAKOŠ, Ľ. a kol. *Problémy rodinnej výchovy*. 1. vyd. Bratislava: ÚV KSS, 1968. 350 s.

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. vyd. Bratislava: Public promotion, s. r. o., 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.

GRÁC, J. *Rozumieme deťom a mládeži*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1972. 184 s.

HRONCOVÁ, J. a I. EMMEROVÁ. *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica: PF UMB, 2004. 280 s. ISBN 80-8083-028-2.

ORAVCOVÁ, J. a L. ĎURICOVÁ a O. BINDASOVÁ. *Psychológia rodiny*. Banská Bystrica: UMB FHV, 2007. 366 s. ISBN 978-80-8083-490-6.

POTOČÁROVÁ, M. *Pedagogika rodiny Teoretické východiská rodinnej výchovy*. 1. vyd. Bratislava: UK, 2008. 216 s. ISBN 978-80-223-2458-8.

PREVENDÁROVÁ, J. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava: Media trade, s. r. o., 2000. 126 s. ISBN 80-08-02933-1.

ROZINAJOVÁ, H. *Sex, manželstvo, rodičovstvo*. 2. vyd. Martin: Osveta, 1984. 176 s.

SOPÓCI, J. a B. BÚZIK. *Základy sociológie*. Bratislava: SPN - Mladé letá, s. r. o., 2009. 143 s. ISBN 978-80-10-01444-6.

ŠPENDLA, V. a kol. *Dospievajúca mládež v rodine*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1970. 268 s.

VIŠŇOVSKÝ, Ľ. *Teória výchovy (vybrané kapitoly)*. Banská Bystrica: PF UMB, 1998. 122 s. ISBN 80-8055-135-9.

VIŠŇOVSKÝ, Ľ. a V. KAČÁNI. A kol. *Základy školskej pedagogiky*. Bratislava: Iris, 2000. 232 s. ISBN 80-89018-25-4.

Zoznam použitých zahraničných zdrojov

GORDON, T. *Úspešná rodičovská výchova*. Scarborough: Mind Control Edition, 1995. 255 s. ISBN 963-04-5138-7.

MÚHLAN, C. a E. MÚHLAN. *Prepáč, mama! Rady pre rodičov dospievajúcich detí*. 1. vyd. Vrútky: Advent Orion, s. r. o., 1994. 187 s. ISBN 80-88719-21-6.

PELTOVÁ, N. *Zajtra znovu a inak*. 1. vyd. Vrútky: Advent Orion, s. r. o., 1993. 111 s. ISBN 80-88719-02-X.

Zoznam použitých internetových zdrojov

GRAJCIAROVÁ, N. *Výchovný štýl rodiny, aký si?* [online]. [cit. 2012-08-24]. Dostupné z: <http://rodina.psisaris.sk/index.php/vychovny-styl-rodiny-aky-si/>

RODINA. [online]. [cit. 2012-07-28]. Dostupné z: <http://www.wikipedia.sk/>

ZOZNAM OBRÁZKOV, GRAFOV a TABULIEK

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Zloženie respondentov.....	50
Tabuľka 2: Zloženie rodiny.....	51
Tabuľka 3: Príčina rozpadu rodiny – neúplná rodina.....	52
Tabuľka 4: Veľkosť rodiny.....	53
Tabuľka 5: Spokojnosť respondentov s počtom súrodencov.....	54
Tabuľka 6: Čo znamená rodina pre respondentov.....	54
Tabuľka 7: Čo si najviac vážia respondenti na svojej matke.....	55
Tabuľka 8: Čo sa respondentom nepáči na svojej matke.....	56
Tabuľka 9: Čo si respondenti vážia na svojom otcovi.....	57
Tabuľka 10: Čo sa respondentom nepáči na svojom otcovi.....	58
Tabuľka 11: Vzťah medzi rodičmi.....	59
Tabuľka 12: Výchovný vplyv rodičov.....	60
Tabuľka 13: Opora v ťažkostiach.....	61
Tabuľka 14: Starostlivosť rodičov.....	62
Tabuľka 15: Najdôležitejšie hodnoty v rodine.....	62
Tabuľka 16: Atmosféra v rodine.....	63
Tabuľka 17: Komunikácia v rodine.....	64
Tabuľka 18: Význam osobného príkladu rodičov.....	65
Tabuľka 19: Výchovný štýl v rodinách respondentov.....	66
Tabuľka 20: Trest v rodinách respondentov.....	67

Tabuľka 21: Druhy odmien v rodine.....	68
Tabuľka 22: Trávenie voľného času.....	69
Tabuľka 23: Zmeny v rodine.....	70

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A – Dotazník.....	I
----------------------------------	----------

PRÍLOHY

Príloha A – Dotazník

Vek:

Pohlavie:

1. V akej rodine žijete?
 - a) Žijem v úplnej rodine
 - b) Žijem iba s matkou
 - c) Žijem iba s otcom
 - d) Žijem s inými ľuďmi

2. Ak žijete v neúplnej rodine, vyberte príčinu tohto stavu:
 - a) Rozvod
 - b) Úmrtie
 - c) Slobodná matka

3. Koľko máte súrodencov?
 - a) Nemám súrodencov
 - b) Mám 1 súrodenca
 - c) Mám 2 súrodencov
 - d) Mám 3 súrodencov
 - e) Mám viac ako 3 súrodencov

4. Ste spokojní s počtom súrodencov?
 - a) Áno
 - b) Nie

5. Čo pre vás znamená rodina?
- a) Lásku a porozumenie
 - b) Podporu a oporu
 - c) Istotu a bezpečie
 - d) Všetko dokopy
 - e) Nič
 - f) Iné
6. Čo si najviac vážite na svojej matke?
- a) Starostlivosť, opateru
 - b) Obetavosť
 - c) Lásku
 - d) Dôveru, priateľstvo
 - e) Pochopenie a ochotu pomôcť
 - f) Iné
 - g) Nič
7. Čo sa vám nepáči na vašej matke?
- a) Nadmerná prísnosť
 - b) Nervozita, náladovosť
 - c) Prenášanie pracovných problémov na rodinu
 - d) Nadmerné zasahovanie matky do mojich súkromných vecí
 - e) Nezaujem o moju osobu
 - f) Iné
8. Čo si najviac vážite na svojom otcovi?
- a) Starostlivosť, opateru
 - b) Priateľskosť, ústretovosť
 - c) Pochopenie
 - d) Obetavosť
 - e) Pracovitosť v jeho profesii
 - f) Iné

9. Čo sa vám nepáči na vašom otcovi?
- a) Nadmerná prísnosť
 - b) Nervozita, náladovosť
 - c) Alkoholizmus, fajčenie
 - d) Bitky, agresivita
 - e) Nezáujem o moju osobu
 - f) Nedostatok času pre mňa
 - g) Iné
10. Ako vy vnímate vzťah medzi vašimi rodičmi?
- a) Je veľmi dobrý
 - b) Je dobrý, uspokojivý
 - c) Je zlý
11. Kto má vo vašej rodine rozhodujúci vplyv vo výchove?
- a) Matka
 - b) Otec
 - c) Obaja rodičia
 - d) Iný človek (napr. starí rodičia, iní príbuzní)
 - e) Nikto
12. Kto vám je najväčšou oporou v ťažkostiach a problémoch?
- a) Matka
 - b) Otec
 - c) Obaja rodičia
 - d) Súrodenci
 - e) Kamaráti
 - f) Svoje problémy si riešim sám, bez pomoci iných

13. Aká je podľa vás starostlivosť vašich rodičov o vás?
- a) Nadmerná až prehnaná
 - b) Primeraná, dôverujú mi
 - c) Zanedbávajú ma
14. Aké sú podľa vás najdôležitejšie hodnoty v rodine?
- a) Harmonické vzťahy medzi rodičmi a deťmi
 - b) Priateľské vzťahy medzi súrodencami
 - c) Postavenie rodiny v spoločnosti
 - d) Hmotné a finančné zabezpečenie rodiny
15. Aká atmosféra vládne vo vašej rodine?
- a) Takmer vždy je u nás súlad a porozumenie
 - b) Prevažuje súlad, nedorozumenia a konflikty sú zriedkavé
 - c) Časté sú nedorozumenia a konflikty, občas je obdobie pokoja a harmónie
 - d) Veľmi napätá atmosféra, konflikty a hádky sú na dennom poriadku
16. Aká je komunikácia vo vašej rodine?
- a) Pokojná, máme určené pravidlá
 - b) Búrlivejšia, príkazy, zákazy, hádky
 - c) Komunikujeme minimálne
17. Osobný príklad rodiča je podľa vás:
- a) Rozhodujúci, veľmi dôležitý
 - b) Čiastočný
 - c) Žiadny, nepodstatný
18. Aký výchovný štýl sa uplatňuje vo vašej rodine?
- a) Demokratický
 - b) Liberálny
 - c) Autoritatívny

19. Aký druh trestu je uplatňovaný vo vašej rodine?
- a) Žiadny – tresty v našej rodine sa neuplatňujú
 - b) Napomenutie
 - c) Výstraha
 - d) Odobratie vreckového, dočasný zákaz vychádzok a zábavy
 - e) Telesný trest
 - f) Iný trest
20. Akým spôsobom vás zvyknú rodičia odmeniť za pozitívne konanie a správanie?
- a) Pochvalou a povzbudením
 - b) Hmotnou odmenou
 - c) Finančnou odmenou
 - d) Žiadnou odmenou
21. S kým najčastejšie trávite voľný čas?
- a) S rodičmi a súrodencami
 - b) S kamarátmi
 - c) S priateľom (priateľkou)
 - d) Sám
22. Čo by ste vo vašej rodine zmenili?
- a) Vzťahy v rodine
 - b) Viac času stráveného s rodinou
 - c) Ekonomickú situáciu
 - d) Mat' otca (príp. matku)
 - e) Nič
 - f) Všetko
 - g) Seba

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Michaela Barošová

Odbor: Andragogika

Forma štúdia: kombinované štúdium

Názov práce: Dopad výchovnej funkcie rodiny

Rok: 2013

Počet strán textu: 65

Celkový počet strán príloh: 5

Počet titulov českých použitých zdrojov: 6

Počet titulov zahraničných použitých zdrojov: 16

Počet internetových zdrojov: 2

Vedúca práce: PhDr. Anna Nagyová